

PRACOVNÍ UPLATNĚNÍ V RODINÁCH OHROŽENÝCH SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM

TENTO PROJEKT JE SPOLUFINANCOVÁN EVROPSKÝM SOCIÁLNÍM FONDEM,
STÁTNÍM ROZPOČTEM ČESKÉ REPUBLIKY A ROZPOČTEM HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY

PRACOVNÍ UPLATNĚNÍ V RODINÁCH OHROŽENÝCH SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM

Sborník případových studií z realizace projektu *Aktivizace
pracovního potenciálu sociálně znevýhodněných občanů*.

Mgr. Iva Poláčková, JUDr. Ondřej Načeradský

Vydalo Společnou cestou, o.s.
Praha 2008

ÚVOD.....	1
Příběh paní Jany.....	3
Právní okénko: Příliš chudí na sociální byt.	6
Příběh Julie a Jaroslava.....	10
Právní okénko: Trestní rejstřík nezářící bělobou.....	12
Příběh paní Jolany.....	14
Právní okénko: Manželství není holubník!.....	16
Právní okénko: Jednoruký bandita nemá nikdy dost.	17
Příběh Marty a Petra	19
Právní okénko: Dávky u mnohočetné rodiny.	22
Příběh paní Adély	26
Právní okénko: Začarovaný kruh domácího násilí.	28
Právní okénko: Mezinárodní ochrana dětí, únosy a výživné.	29
Příběh Moniky a Davida.....	32
Právní okénko: Živnostenský list není jen formalita.	35
Příběh paní Karly	39
Právní okénko: Dluhy ve společném jmění manželů	42
Právní okénko: Svěření dítěte do péče.....	42
Příběh Ivety a Josefa.....	45
Právní okénko: Dluhy nejen na zdravotním pojištění.....	49
ZÁVĚREČNÉ PRÁVNÍ OKÉNKO: SHRNU TÍ.	51

Pracovní uplatnění v rodinách ohrožených sociálním vyloučením.

ÚVOD

Občanské sdružení Společnou cestou (dále jen o. s. SC), provozující od roku 1997 účelové zařízení Občanské poradenské centrum Jižní Město (dále jen OPC JM) je partnerem projektu Aktivizace pracovního potenciálu sociálně znevýhodněných občanů, jehož příjemcem je Centrum sociálních služeb Praha. Projekt je podpořen z finančních prostředků ESF, rozpočtu hl. m. Prahy a státního rozpočtu České republiky a je realizován v prostorách OPC JM od září 2006 do srpna 2008.

o. s. Společnou cestou zastřešuje tři registrované sociální služby – azylový dům (pro matky a rodiny s dětmi), odborné sociální poradenství, které zajišťuje Občanská poradna Jižní Město, a sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Sdružení se zaměřuje na rodiny s dětmi s mnohočetnými problémy. Možnosti řešení problematiky rodin se vždy odvíjejí od aktuální sociální politiky. Cílem činnosti o. s. SC byla vždy minimalizace závislosti klientů na sociálním systému a snaha o zvýšení kompetencí a zodpovědnosti za svůj život a život své rodiny. Jedním z významných prostředků k dosažení tohoto cíle je podpora zaměstnanosti klientů, která stála vždy v popředí služeb o. s. SC.

Projekt Aktivizace pracovního potenciálu je významným programem, který pomáhal uskutečňovat naše cíle. Je určen osobám znevýhodněným na trhu práce z důvodu záznamu v rejstříku trestu, dlouhodobé rodičovské dovolené, dosaženého nízkého vzdělání, absence kvalifikace apod. Projekt nabízí aktivizační program šitý na míru potřebám osob znevýhodněných na trhu práce a zaměřuje se na obnovu a rozvoj klíčových kompetencí, znalostí, dovedností a schopností s cílem obnovit pracovní návyky. V neposlední řadě jsme věnovali pozornost problematice zaměstnanosti žen a sladění pracovního uplatnění a rodinného života.

Aktivity projektu směřují jak k nezaměstnaným osobám dlouhodobě registrovaným na úřadu práce a doporučených sociálními odbory úřadů městských částí, ale především ke klientům ubytovaným v azylovém domě o. s. Společnou cestou. V rámci projektu bylo v prostorách OPC JM zřízeno tréninkové pracoviště (prádelna) a JOB klub vybavený PC technikou a přístupem k Internetu.

Činnosti v tréninku pracovních dovedností jsou zaměřeny na získání a osvojení praktických dovedností. U mužů se jedná především o údržbářské,

zednické, instalatérské, malířské a natěračské práce, ženy jsme směřovaly k uplatnění ve službách, tzn. práce v prádelně, úklidy, práce na zahradě apod.

V o. s. Společnou cestou statisticky sledujeme uživatele našich služeb od roku 1997. Typickými klienty jsou mnohoproblémové rodiny putující roky po azylových domech, ale i rodiny, které přišly o střechu nad hlavou již jako děti v 90. letech, kdy jejich rodiče začaly pod vlivem tehdejších okolností neuváženě „prodávat“ či „vyměňovat“ byty. Za dobu existence našeho sdružení prošlo azylovým ubytováním 1588 klientů.

Počet klientů v roce:

1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
37	98	100	123	157	143	154	171	175	227	203

V roce 2006 a 2007 se objevil nárůst v počtu ubytovaných klientů. Tento zvýšený počet klientů azylového domu o. s. Společnou cestou ukazuje na zkrácení doby pobytu v důsledku vyřešení jejich komplikovaných sociálních situací. V souvislosti s realizací projektu Aktivizace pracovního potenciálu a nalezením zaměstnání byly rodiny schopny vyřešit i svou bytovou situaci.

Účast klienta v projektu neznamena pouze hledání pracovního uplatnění, ale bylo nutné řešit s ním často široké spektrum problémů, se kterými do našeho zařízení přišel. Na příbězích klientů uvedených v této brožuře jsme chtěli poukázat na nutnost komplexního přístupu při řešení jejich situací. Díky provázanosti poskytovaných služeb „pod jednou střechou“ se nám podařilo úspěšně „nastartovat“ mnoho rodin.

Příklady v brožuře nejsou zdaleka ojedinělými, se kterými se v našem zařízení setkáváme. Naopak, jsou to typické životní příběhy lidí, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.

Do projektu Aktivizace pracovního potenciálu bylo v o. s. Společnou cestou zapojeno celkem 58 uživatelů, z toho 46 se účastnilo tréninku pracovních dovedností a 12 využívalo pouze služby JOB klubu. Celkem bylo poskytnuto 175 individuálních podpor. Ze 46 uživatelů v tréninku pracovních dovedností odešli 3 uživatelé do podporovaného zaměstnání a 21 se s pomocí o. s. Společnou cestou uplatnilo na otevřeném trhu práce.

Příběh paní Jany

Problematika: příslušnost k etnické menšině, ztráta bydlení, nezaměstnanost, nízké příjmy, dluhy

Paní Jana se narodila v roce 1960 v malém městečku na Moravě. Od 3 let vyrůstala v dětském domově v Praze. V 16 letech ji poprvé přijela do dětského domova navštívit její matka. Navrhla dceři, aby se k ní odstěhovala. Matka v tu dobu bydlela ve Středočeském kraji. Paní Jana však tuto nabídku odmítla a rozhodla se zůstat v dětském domově. Dle svých slov neměla z návštěvy své matky dobrý pocit. Domnívala se, že ji chce doma jen kvůli finančním výhodám. Při dětském domově vychodila základní školu.

Když bylo paní Janě 17 let, navštívil ji v dětském domově otec. Odešla s ním na jednodenní propustku, protože jí slíbil, že pozná své sourozence. Odvezl ji však až na Slovensko, kde ji 3 dny bez její vůle držel. Paní Jana to oznámila na policii a otec byl přinucen zajistit jí dopravu zpět do dětského domova. Rodiče byli v tuto dobu rozvedeni.

Do 18 let žila v dětském domově, pak se přestěhovala na ubytovnu, kde bydlela až do roku 1992. Dětský domov ji zajistil patrona, díky kterému zvládla přechod do běžného života snadněji. Začala pracovat v továrně na výrobu valivých ložisek v Praze.

V roce 1984 otěhotněla a narodil se jí syn Radek. Během porodu došlo k závažným komplikacím, které vedly k poškození mozku dítěte a měly za následek mentální postižení. Syn proto od narození vyrůstá v ústavním zařízení. Paní Jana s ním je v pravidelném kontaktu.

V roce 1992 se paní Janě narodila dcera Olga. Otcovství nebylo nikdy určeno, dcera o styk s otcem, ani s prarodiči nejeví zájem. Po narození dcery obě bydlely v azylovém domě v Praze. V roce 1993 byl paní Janě přidělen obecní byt. Po ztrátě zaměstnání neměla dostatek finančních prostředků na placení nájemného, vznikl dluh a v roce 2002 byla paní Jana z bytu pro neplacení nájemného vystěhována. Od té doby společně putují po podnájmech, přesněji řečeno po návštěvách, kde je vždy nakumulován větší počet bydlících. V posledním podnájmu žilo v bytě 2+kk 11 osob.

Paní Jana byla přijata i s dcerou do Azylového domu Jižní Město v dubnu 2007 na krizový pobyt zcela bez finančních prostředků a ve velmi špatném

psychickém i fyzickém stavu. V době příchodu byla evidována na úřadu práce. Byly zjištěny velké dluhy na nájemném a u dopravního podniku, proto několikrát navštívila za účelem konzultací Občanskou poradnu Jižní Město, která je součástí Občanského poradenského centra Jižní Město.

Vztah paní Jany s dcerou se dá popsat jako velmi dobrý, přátelský, vzájemně si důvěřují, podporují se a v těžkých chvílích mají v sobě oporu. Olga je introvertní, samotářská, nekonfliktní. Navštěvuje 9. třídu speciální školy v Praze v důsledku neurovnané sociální situace, prospívá s vyznamenáním. Po prázdninách nastupuje do učebního oboru aranžérka květin. Ve škole se dříve objevily problémy se šikanou, bála se tam chodit. Náročné životní situace v podobě ztráty bydlení a neustálého stěhování po podnájmech, kde na malém prostoru žilo neadekvátní množství lidí. To mělo za následek zhoršení astmatu a psychosomatického onemocnění, které se projevuje záchvatovitými stavy. V době příchodu do Azylového domu Jižní Město se u Olgy zhoršily potíže psychického rázu, které se u ní projevíly již v době podnájmu. Jednalo se o depresivní, lítostivé stavy ústící v sebepoškozování. Během pobytu u nás došlo ke stabilizaci těchto potíží, přesto však paní Janě bylo doporučeno, aby s dcerou vyhledala odbornou pomoc. Olga využívala internetový klub a podle potřeby docházela na individuální doučování v prostorách Občanského poradenského centra Jižní Město.

Paní Jana se dlouhodobě léčí pro diagnózu diabetes mellitus, 2x denně si musí injekčně aplikovat inzulín. V době příchodu byla již skoro ¾ roku bez pravidelné dávky, což se projevovalo velkou únavou, malátností a zančnými nevolnostmi. Po zjištění této skutečnosti byla ihned odeslána k diabetologovi.

Z důvodu více jak roční nezaměstnanosti byla paní Jana zapojena do projektu Aktivizace pracovního potenciálu sociálně znevýhodněných občanů realizovaného od září 2006 do srpna 2008 v prostorách Občanského poradenského centra Jižní Město a spolufinancovaného ESF, státním rozpočtem ČR a rozpočtem hl. m. Prahy, kam docházela na tréninkové pracoviště do prádelny po dobu 4 měsíců. Během pobytu navštěvovala počítačový kurz a docházela do JOB klubu na přednášky týkající se pracovního práva.

Od září 2007 byla zaměstnána v potravinách, kde však měla dlouhé a nepravidelné směny, které byly v rozporu s právními předpisy, proto

pracovní poměr ukončila. Na konci září 2007 nastoupila do nového zaměstnání do prádelny, tzv. podporovaného zaměstnání, kterým se zabývá jeden z partnerů projektu Aktivizace pracovního potenciálu, o. s. Plán B. Zde s ní byla sepsána pouze dohoda o provedení práce. Toto paní Janě nevyhovovalo, neboť za ní nebylo hrazeno sociální a zdravotní pojištění, proto po 14 dnech v zaměstnání skončila.

Za pomoci pracovníků Občanského poradenského centra Jižní Město našla zaměstnání v nemocnici v Praze v léčebně dlouhodobě nemocných, kam od prosince 2007 nastoupila a kde pracuje jako pomocná pečovatelka dosud.

Zajímavá je pracovní historie paní Jany:

12/2007– dosud	pomocná pečovatelka (léčebna dlouhodobě nemocných)
11/2007	nezaměstnaná, evidence uchazečů o zaměstnání na úřadu práce
10/2007	pradlena
9/2007 – 10/2007	pomocná síla (samoobsluha)
05/2007 – 09/2007	účast v projektu Aktivizace pracovního potenciálu sociálně znevýhodněných občanů v o. s. Společnou cestou
07/2006 – 09/2007	nezaměstnaná, vedená v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadu práce
5/2006 – 7/2006	pekařka
4/2003 – 5/2003	mateřská škola (pomoc s hlídáním dětí, úklidy, údržba zahrady apod.)
7/2000 – 3/2003	nezaměstnaná, vedená v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadu práce
5/2000 – 6/2000	romská asistentka – pomocná vychovatelka romských dětí
7/1998 – 4/2000	nezaměstnaná, vedená v evidenci uchazečů o zaměstnání
9/1997 – 6/1998	uklízečka (základní škola)
6/1997 – 9/1997	uklízečka (mytí autobusů)
1996 – 1997	úklidové práce (fakultní nemocnice)
1992 – 1996	mateřská a rodičovská dovolená
1988 – 1992	jeřábnice

1986 – 1988	pomocná kuchařka v závodní kuchyni
1984 - 1986	práce na lisu
1982 – 1984	navíjení kabelů (Kabelovna Praha)
1977 – 1982	práce na lisu (valivá ložiska)

Slovo na závěr:

Paní Jana byla v azylovém domě o. s. Společnou cestou ubytována maximální možnou dobu stanovenou zákonem o sociálních službách. Spolu s dcerou se odstěhovaly na ubytovnu ke kamarádce, kde sice pobývají se souhlasem majitele, ale bez řádné smlouvy. Spolupracovala s Občanskou poradnou Jižní Město, s jejíž pomocí byla podána žádost o splátkové kalendáře na splácení dluhů.

Do budoucna má zájem o ubytování v Domě tréninkového bydlení CSSP. Její žádost však byla již po několikáté byla zamítnuta. Ačkoli má pravidelný příjem z výdělečné činnosti, žádost o magistrátní sociální byt byla zamítnuta z důvodu nízkého čistého příjmu.

Právní okénko: Příliš chudí na sociální byt.

V Praze existují v zásadě dvě možnosti získání „obecního sociálního bytu“.

První možností je získání bytu přes městskou část. Městské části hospodaří s byty svěřenými magistrátem hl.m. Prahy a samostatně si nastavují podmínky, za kterých tyto byty pronajímají.

Typicky se zkoumá, zda-li měl žadatel po stanovenou dobu trvalý pobyt na území městské části, zda-li nejsou z minulosti dluhy na nájemném, jaké jsou příjmy a celková sociální situace. Setkat se lze i s tím, že je nájem obecního sociálního bytu vyloučen, pokud má žadatel nezaházený záznam v rejstříku trestů. Přístup a postup jednotlivých městských částí se značně liší, proto je třeba možnost získání bytu svěřeného městské části vždy zkoumat podle toho, v jaké městské části má potenciální žadatel pobyt.

Druhou možností je získání bytu přímo od pražského magistrátu. Zde se postupuje podle usnesení Rady Zastupitelstva hl.m. Prahy č. 1015 ze dne 12.10.1993 a č. 1360 ze dne 20.9.2005. Dle čl. II. písm. i) je možné na návrh komise pronajmout byt občanům ve zvláště závažných nezaviněných

sociálních či osobních situacích, bydlícím nebo původně bydlícím na území hl.m. Prahy, jejichž žádosti městské části podporují, ale nemohou je přímo řešit ve své kompetenci.

Byty jsou pronajímány na dobu určitou v délce 2 let, pokud jsou po uplynutí této doby splněny všechny podmínky pro pronájem bytu, může být doba nájmu až třikrát opakovaně prodloužena za stejných podmínek. Ve výsledku tak může být doba nájmu až 8 let. Po uplynutí této doby je nutné podat novou žádost o pronájem obecního bytu.

Byt může být pronajat pouze za splnění několika podmínek.

I.

Čistý příjem domácnosti žadatele musí odpovídat stanovenému rozmezí, které se počítá v násobcích průměrné měsíční mzdy v hl. m. Praze v minulém roce dle údajů Českého statistického úřadu.

Počet členů domácnosti	1	2	3	4	5 a více
Násobek prům. mzdy	od 0,35 do 0,7	od 0,5 do 1,0	od 0,7 do 1,25	od 0,9 do 1,5	od 1,1 do 1,7

Pokud tak pro rok 2008 použijeme průměrnou pražskou hrubou mzdu z roku 2007, která je dle údajů ČSÚ 33 553 Kč, dostaneme se k tomu, že dvojčlenná rodina v Praze má šanci získat magistrátní sociální byt za předpokladu, že její příjem bude od 16 776,5 Kč do 33 553 Kč hrubého. Vyjdeme-li z předpokladu, že tento pracující zaměstnanec nemůže uplatnit jiné odpočty nad rámec jednoho dítěte (bez zdravotního postižení), dostaneme se ke mzdě 14 233,5 Kč čistého. Vyjdeme-li z podmínek vyhlášených v 0575/16/R/2008, byla hranice čistých příjmů pro dvojčlennou domácnost vypočítána na 13 405 Kč až 26 809 Kč.

Není nezajímavé srovnat tyto částky s životním minimem dvojčlenné rodiny (rodič a jedno nezaopatřené dítě), které vychází na 4 480 až 5 130 Kč v závislosti na věku dítěte. Lze tedy konstatovat, že k získání magistrátního sociálního bytu začínají být příjmy dostačující až

v okamžiku, kdy rodina ztrácí nárok na sociální dávky přiznávané v závislosti na výši příjmu, s výjimkou příspěvku na bydlení.

Příspěvek na bydlení je možné v Praze přiznat za předpokladu, že náklady na bydlení (nejvýše však tzv. normativní náklady), přesahují 35 % rozhodného příjmu. Při normativních nákladech na dvě osoby v nájemním bytě pro rok 2008 v Praze (6 091 Kč), je nejvyšší hranicí čistého příjmu k přiznání příspěvku na bydlení 17 402 Kč. Magistrátní sociální byt tak může být přidělen nejen osobám, jejichž příjmy odůvodňují přiznání příspěvku na bydlení, ale též osobám, jejichž příjmy by neumožňovaly přiznání tohoto příspěvku ani v případě maximálních uznatelných nákladů na bydlení.

II.

Další podmínkou je, aby žadatel ani člen jeho domácnosti neměl vlastnické, spoluvlastnické, nájemní nebo břemenné právo k užívání jiného bytu nebo domu. Žádat však může i nájemce magistrátního bytu, pokud se zaváže, že stávající byt uvolní. Toto je aktuální např. v případech, kdy žadatel má v nájmu byt, který velikostně neodpovídá potřebám jeho rodiny.

III.

Třetí podmínkou je, aby žadatel ani členové jeho domácnosti nevlastnili žádný nemovitý majetek.

IV.

Závěrem nelze nezmínit podmínku, která může někdy na první pohled uniknout. Jde o to, že žadateli lze byt pronajmout pouze za předpokladu, že je velikost bytu přiměřená počtu členů domácnosti nájemce. Jedné osobě tak lze pronajmout byt o jedné až dvou obytných místnostech. Dvěma osobám byt o dvou místnostech, respektive o třech místnostech, lze-li předpokládat rozšíření počtu osob v domácnosti. Třem až čtyřem osobám lze pronajmout byt o třech, případně čtyřech obytných místnostech a čtyřem a více osobám lze pronajmout byt o čtyřech a více obytných místnostech. Ze stanovených důvodů lze pronajmout byt o více obytných místnostech, než je uvedeno výše.

V důsledku podmínky přiměřenosti velikosti bytu se lze setkat s tím, že žádosti o byt není vyhověno, jelikož byt je vzhledem k počtu osob v domácnosti žadatele příliš malý. Je sice logické, že magistrát nechce přidělit byt, je-li zřejmé, že nebude schopen naplnit bytové potřeby žadatelovy rodiny, ovšem na druhou stranu nelze přehlížet, že žadatel v důsledku nevyhovění žádosti bydlí v podmínkách ještě mnohem horších.

Příběh Julie a Jaroslava

Problematika: ztráta bydlení, dluhy na nájemném, dluhy na zdravotním pojištění, dluhy z výkonu trestu odnětí svobody, záznam v rejstříku trestů, výmaz záznamu z rejstříku trestů

Julie se narodila v roce 1978 a vyrůstala v úplné rodině se dvěma mladšími sestrami. Rodina nejdříve bydlela v Praze 3. Když bylo Julii 8 let, rodina se přestěhovala do bytu v Praze 11, kde rodiče a mladší sestry žijí doteď. Dětství popisuje jako bezproblémové, ale v období dospívání začaly vznikat konflikty mezi ní a jejím otcem, který podle jejích slov upřednostňoval nejmladší sestru. Často se hádali, Julie pak často po takových hádkách opouštěla domov a trávila i několik dní s partou.

Po vyučení v oboru kadeřnice vystřídala několik kadeřnictví, kde chvíli střídavě pracovala načerno, ale krátce i s pracovní smlouvou. Vzhledem k nedostatečnému finančnímu hodnocení začala pracovat jako obsluha v kasinech. V jednom z kasin se seznámila se svým druhem Jaroslavem (nar. 1973), který byl v té době krátce propuštěn z vězení po 5letém trestu. Jaroslav je otcem Julii dcery narozené v roce 2006. Ten však ještě v době Juliina těhotenství nastoupil k výkonu trestu odnětí svobody na dva roky.

Julie zůstala sama bydlet v garsoniére v Praze 10, kde byl trvale k pobytu hlášen Jaroslav, který zde bydlel se svojí předchozí přítelkyní. Ta měla k bytu užívací právo. Nebylo zde však v té době již dlouhodobě placeno nájemné a původní užívatelka byt před lety opustila.

Juliina dcerka Jana se narodila v roce 2006, od té doby je veden spis Julie a její dcerky na OSPOD. Tam se také Julie radila, jak má vyřešit svou bytovou situaci, nicméně v bytě zůstala přes dva roky. Jen po nepatrný čas platila nájemné, neboť byt byl „stejně“ zadlužen.

V říjnu 2006 Obvodní soud pro Prahu 4 vydal rozsudek, kterým byla Jana svěřena do péče matky a otcí stanoveno výživné ve výši 1 000 Kč měsíčně.

V lednu 2007 navštívila Julie OSPOD, kde sdělila, že se musí v nejbližší době z bytu vystěhovat a předložila kopii výpovědi z bytu, která jí byla doručena ze strany MČ Praha 10. Pracovnice OSPOD doporučily Julii shánět si náhradní bydlení a předaly jí potřebné kontakty na azylová zařízení.

Julie na základě doporučení OSPOD kontaktovala azylový dům o. s. Společnou cestou, který se nachází v městské části jejího trvalé bydliště. Sem byla začátkem února 2007 se svou dcerkou přijata. Julie si také podala žádost o sociální byt v městské části Praha 11.

Po příchodu Julie do našeho azylového ubytování bylo nutné zrekapitulovat stav jejích půjček a dluhů. V poslední době nesplácela půjčku u Home Credit starou cca 5 let, kde dluh v době nástupu činil skoro 14 000 Kč. Home Credit zatím věc nepostoupil soudu. V Občanské poradně Jižní Město bylo dohodnuto, že dluh začne splácet a zároveň si připraví dopis pro věřitele, kde vysvětlí danou situaci.

S Julií byl konzultován i její záznam v rejstříku trestů, kdy zhruba před 5 lety dostala dvouletou podmínku za podvod. Začal se rovněž řešit její dluh na zdravotním pojištění u VZP ve výši cca 46 000 Kč. Byl dohodnut splátkový kalendář na 1 300 Kč měsíčně po dobu 3 let a sepsána žádost o prominutí penále.

Julie vzhledem k výšce dluhů projevila zájem o nástup do práce. Současná omezená kapacita předškolních zařízení neumožňovala umístit dcerku do mateřské školy, proto paní Julie využila herního koutku, který byl v prostorách OPC JM zřízen pro tyto účely a jehož chod je svépomocně zajišťován matkami pod dohledem sociálního pracovníka. Juliin záznam v rejstříku trestů ztěžoval její zařazení na trh práce, a tak byla zapojena do projektu Aktivizace pracovního potenciálu sociálně znevýhodněných občanů realizovaného od září 2006 do srpna 2008 v prostorách Občanského poradenského centra Jižní Město a spolufinancovaného ESF, státním rozpočtem ČR a rozpočtem hl. m. Prahy.

V měsíci červenci by propuštěn z výkonu trestu Jaroslav. Byl ubytován spolu se svou družkou a dcerkou ubytován v tréninkovém bytě azylového domu o. s. Společnou cestou. S sebou z vězení si přinesl dluh ve výši cca 140 000 Kč, který bude nutné splácet. Vzhledem ke svému znevýhodnění na trhu práce kvůli záznamu v rejstříku trestů bude obtížnější najít pracovní uplatnění. Proto byl alespoň na krátkou dobu zapojen do projektu Aktivizace pracovního potenciálu, aby vhodným a užitečným způsobem strávil čas, než si nalezne zaměstnání.

Po ukončení účasti v projektu Julie sehnala dlouhodobou brigádu, stejně tak Jaroslav, se kterým nadále hledáme vhodné pracovní příležitosti.

Slovo závěrem:

Pokud Jaroslav sežene zaměstnání, má rodina nakročeno k dobrému fungování. Oba jsou velmi šikovní a práce se nebojí. Velkým problémem v této rodině však zůstávají dluhy, které jsou pro ni dlouhodobým strašákem a které jí mohou způsobit problémy při hledání a udržení si bydlení.

Právní okénko: Trestní rejstřík nezářící bělobou.

Odsouzení otce dětí k nepodmíněnému trestu odnětí svobody představuje těžkou ránu pro sociální situaci rodiny. Příjem otce zcela mizí, nebo se redukuje na podíl z odměny za práci konanou ve výkonu trestu. Jako další položky na rodinném rozpočtu se objevuje dluh na náhradách soudního řízení a odměna obhájce. Po propuštění pak může být požadováno splácení nákladů výkonu trestu. Odsouzení tak nejen připravuje rodinu o příjmy, ale zároveň na ni uvaluje řadu dalších nákladů. Dalším negativním dopadem je samotná existence záznamu v rejstříku trestů, která snižuje uplatnitelnost odsouzeného na trhu práce.

Právní úprava umožňuje podniknout některé kroky, které mohou snížit finanční zátěž způsobenou odsouzením pro trestný čin. Obviněný má zaprvé možnost požádat, aby mu bylo vzhledem k majetkovým poměrům přiznáno právo na bezplatnou obhajobu. Toto je někdy opomíjeno, ačkoliv odměna a náklady obhájce mohou činit několikanásobně vyšší částku, než jaká je účtována odsouzenému jako paušální náhrada nákladů samotného řízení (k paušálním náhradám viz vyhl. č. 312/1995 Sb.). Náklady výkonu trestu jsou problémem v případě, kdy si odsouzený svůj pobyt ve věznici nemůže (nebo nechce) odpracovat. Např. ve výše popsaném případě se druh matky vrátil z výkonu trestu s dluhem ve výši cca 140 000 Kč. Zde je možné využít ustanovení § 35 odst. 4 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu, a písemně požádat ředitele věznice, aby tento dluh vzhledem k tíživým sociálním poměrům odsouzeného zcela nebo alespoň z části prominul.

Nyní krátce k důsledkům záznamu v rejstříku trestů. Dle zákoníku práce smí zaměstnavatel po uchazeči o zaměstnání požadovat pouze ty údaje, které bezprostředně souvisejí s uzavřením pracovní smlouvy (viz

ustanovení § 30 odst. 2). Panují nicméně spory, v jakých konkrétních případech může zaměstnavatel požadovat, aby mu zájemce o zaměstnání předložil výpis z trestního rejstříků. V situaci, kdy se v praxi zaměstnavatelé nebojí o výpisy automaticky žádat, je takřka jedno, k jaké variantě výkladu zákona se přikloníme. Realita je jednoduchá: „Pokud výpis nepředložíš, tak práci nedostaneš a stěžuj si, kde chceš.“

Pro odsouzeného je tak velmi citlivá otázka, kdy bude jeho odsouzení zahlazeno. Zde můžeme rozlišit dvě situace. Jednak zde je „řádné“ zahlazení, které nastává po uplynutí lhůty 3 až 10 let od propuštění na svobodu, za předpokladu, že odsouzený vedl na svobodě řádný život. Druhou možností je „mimořádné“ zahlazení podle § 69 odst. 3 trestního zákona. Dle tohoto ustanovení je možné požádat soud o zahlazení odsouzení před uplynutím výše uvedené lhůty, a to za předpokladu, že odsouzený prokazuje svým vzorným chováním a poctivým poměrem k práci, že se napravil, nebo je soudu nabídnuta způsobilá záruka za dovršení nápravy odsouzeného. Požádat o mimořádné zahlazení tak lze i na základě popisu sociální situace rodiny odsouzeného s tím, že se odsouzený po svém propuštění maximálně snaží vést spořádaný život a situaci své rodiny řešit, což mu však ztěžuje skutečnost, že se záznamem v rejstříku si je schopen najít jen špatně honorovanou práci.

Příběh paní Jolany

Problematika: příslušnost k etnické menšině, ztráta bydlení, fiktivní sňatek, ústavní péče, psychické onemocnění, gamblerství, záznam v rejstříku trestů, dluhy

Paní Jolana se narodila v roce 1969. Od dětství žila v dětských domovech a celý svůj dospělý život se pohybuje po azylových domech (např. Armáda spásy, Arcidiecézní charita, Dům tréninkového bydlení CSSP) v nejrůznějších městech České republiky (Praha, Plzeň, Sedlčany, Hradec Králové) a na ulici. Žádost o byt má podanou na Úřadě městské části Prahy 5 po dobu 17 let. Žádost je pravidelně aktualizována.

Během pobytu v dětském domově se vyučila obuvnicí, 2 roky pracovala v oboru a poté otěhotněla. Psal se rok 1989. Od té doby nepracovala...

Paní Jolana přišla se žádostí o ubytování v azylovém domě o. s. Společnou cestou na doporučení sociální pracovnice Armády spásy ve zuboženém stavu, neměla průkaz totožnosti, prokazovala se pouze dokladem, který jí vystavili pracovníci Armády spásy. Bylo nutné, aby si co nejdříve vyřídila doklady. Paní Jolana měla v době podání žádosti dcerku (nar. 2004) umístěnou v zařízení Fondu ohrožených dětí Klokánek na dobrovolný pobyt, bylo proto žádoucí, aby zajistila převzetí zpět do vlastní péče. 17letý syn pobýval ve výchovném ústavu mimo Prahu.

Jolana byla se svou dcerkou přijata k pobytu v azylovém domě (o. s. SC) v září 2007. Potýkala se s psychickými potížemi (depresivní stavy), které vyžadují pravidelnou psychiatrickou péči. Z tohoto důvodu měla v minulosti přiznaný částečný invalidní důchod po dobu 4,5 let.

S paní Jolanou bylo nutné pracovat intenzivněji. V první řadě jí pomoci se žádostí o dávku v hmotné nouzi, tzv. mimořádnou okamžitou pomoc, neboť paní Jolana byla zcela bez finančních prostředků. Byla jí poskytnuta materiální pomoc (základní potraviny, ošacení). Dále byla potřeba zajistit, aby docházela na kontroly k lékaři, event. ji tam doprovodit, dohlížet na dodržování dcerčina přísného dietního režimu kvůli podezření na celiakii, kontrolovat, jakou věnuje dceři péči, neboť byly dny, kdy měla vzhledem k depresím problém vstát z postele.

Ze zprávy oddělení sociálně právní ochrany jsme se dozvěděli, že paní Jolana porodila dalších 6 dětí (nar. 1989, 1990, 1992, 1994, 1996, 2005) a

má za sebou fiktivní sňatek s cizincem, ke kterému ji přiměla finanční tíseň. Z tohoto vztahu se narodil třetí nejstarší syn. Paní Jolana se rozvedla ještě před narozením syna. Zajímavé bylo zjištění, že na druhou nejmladší dcerku, kterou má jako jedinou z dětí svěřenou do péče, pobírá příspěvek na péči ve výši 9 000 Kč.

Přesto se paní Jolana rozhodla, že se bude snažit zlepšit svoji finanční situaci a začne pracovat, proto byla pro dcerku vyjednána mateřská školka na 4 hodiny denně. Začít pracovat po 18 letech není jen tak, proto se paní Jolana zapojila do Projektu aktivizace pracovního potenciálu sociálně znevýhodněných občanů, který je v prostorách Občanského poradenského centra Jižní Město realizován od září 2006 do srpna 2008 a finančně podpořen z ESF, státního rozpočtu ČR a rozpočtu hl. m. Prahy. Paní Jolana docházela do tréninku pracovních dovedností každý den 4 hodiny a odpoledne se věnovala dcerce.

Abychom podpořili soudržnost rodiny, byl do azylového domu o. s. Společnou cestou přijat i druh paní Jolany (nar. 1958), pan František, v té době krátce po prodělaném infarktu myokardu, který přespával v Armádě spásy nebo Arcidiecézní charitě. Pan František se vyučil zedníkem, ale vzhledem ke zdravotním problémům a záznamu v rejstříku trestů obtížně hledá zaměstnání. Privydělával si po brigádách (vykládka zboží v supermarketech po celé Praze především v nočních hodinách).

Rodina měla od počátku velké problémy s hospodařením. Ačkoli jsme společně spočítali jejich příjmy, které dohromady i se sociálními dávkami tvořily k jejich překvapení kolem 30 000 Kč, nebyli schopni včas platit nájem, natož si spořit na samostatné bydlení, např. v pronájmu.

Po třech měsících pobytu se začaly kromě opožděných plateb kumulovat i jiné problémy. Paní Jolana byla nucena vrátit přeplatek na sociálním příplatku ve výši cca 5 000 Kč, protože neuvedla svého druha jako osobu žijící ve společné domácnosti. Pan František nezačal splácet dluh na výživném v celkové výši 20 000 Kč na dceru z prvního manželství, o kterém věděl, a situaci nechal zajít tak daleko, že po něm bylo vyhlášeno celostátní pátrání. Oba nadále nehospodárně zacházeli se svými finančními prostředky, o výdajích neměli přehled a sociálním pracovníkům sdělovali nepravdivé informace, aby zatajili skutečný důvod jejich rychle mizejících peněz. Tím byla Františkova závislost na automatech.

Rodina odešla v polovině února 2008 údajně do podnájmu.

Slovo na závěr:

V rodině paní Jolany se nahromadilo více faktorů, které nepříznivě ovlivňují chod celé rodiny a její fungování. Paní Jolana si s sebou do života přinesla cejch „ústavního dítěte“, nebyla dostatečně připravena na život za zdmi dětského domova. Častá těhotenství, fiktivní sňatek, dlouhodobá absence na pracovním trhu z důvodu péče o děti, putování po azylových domech, neschopnost zacházet hospodárně s finančními prostředky, psychologické problémy a v neposlední řadě závislost partnera na hracích automatech rodině znesnadňují vymanit se ze závislosti na sociálním systému a fungovat bez vnější podpory a pomoci.

Právní okénko: Manželství není holubník!

Jednou z možností, jak může cizinec v České republice získat povolení k trvalému pobytu, bylo a je uzavření sňatku s naším občanem. Tato skutečnost nezůstala bez povšimnutí a v České republice se rozvinul „šedý obchod“ s manžely a manželkami. Na jedné straně bylo cizincům za úplatu nabízeno zprostředkování sňatku (a s ním spojená legalizace pobytu) a na straně druhé bylo našim „volným“ státním příslušníkům nabízena částka v řádu desítek tisíc za „formální“ uzavření sňatku s cizincem. Pro řadu lidí představovala tato částka natolik lákavou odměnu, že pro ni rádi „podnikli cestu na radnici“, aniž by si uvědomili, jaké komplikace si tím mohou způsobit. Dále budu v textu používat ženský rod, ale tím v žádném případě nechci naznačovat, že by nedocházelo k legalizaci pobytu cizinek prostřednictvím sňatků s českými občany.

Poměrně typické je nedomyšlení skutečnosti, že se manžel musí nahlásit a započítávat pro účely dávek jako společně posuzovaná osoba. V lepším případě se tato skutečnost vyjasní při nejbližší cestě na sociální odbor, v horším případě dojde na nutnost vracet již vyplacené a utracené dávky. Nemalé starosti může „manželkám“ přinést též automatický vznik společného jmění manželů. Je poměrně obtížné vysvětlit exekutorovi, že manželka svého chotě viděla v životě akorát na svatbě (a někdy vzhledem k využití zastoupení ani to ne). Zaznamenat lze i případy, kdy si cizinec „fiktivní“ manželství vyloží tím způsobem, že se nastěhuje ke své české manželce a tváří se, že je její povinností ho živit. Přechodu takových situací k domácímu násilí se nelze příliš divit.

Rozmach této „metody“ získání trvalého pobytu vedl jak ke zpřísnění podmínek, za jakých je povolení udělováno, tak k uzákonění trestněprávních sankcí.

V současnosti tak cizinec nepocházející z členského státu Evropské unie musí v první fázi žádat o povolení přechodného pobytu. Povolení k trvalému pobytu může získat až po dvou letech nepřetržitého přechodného pobytu na našem území, přičemž rodinným příslušníkem občana České republiky musí být nejméně jeden rok.

Do trestního zákona pak byl k 12.7.2007 zařazen nový trestný čin napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky (ustanovení § 171d). Tomu, kdo v úmyslu získat neoprávněný majetková nebo jiný prospěch pomáhá jinému k neoprávněnému pobytu na území republiky, hrozí přinejmenším trest odnětí svobody až na jeden rok, peněžitý trest nebo trest zákazu činnosti. Vzhledem k zákazu retroaktivity nelze tento trestný čin vztáhnout k jednání, ke kterému došlo před výše uvedeným datem, nicméně i tak již lze v praxi zaznamenat stíhání a odsuzování žen za uzavírání fiktivních manželství.

Nežádoucím vedlejším důsledkem kriminalizace tohoto jednání je skutečnost, že je v některých případech manželkám jejich fiktivními manželi (nebo zprostředkovateli) vyhrožováno, že v případě podání žádosti o rozvod či zpochybnění existence manželského soužití (např. v rámci žádosti o vyloučení manžela z okruhu společně posuzovaných osob) skončí ve vězení. Postižené se pak obávají obrátit na soud, policii či jakýkoliv jiná orgán, cítí se lapené ve slepé uličce a považují za nutné setrvat v manželství bez ohledu na negativní dopady.

Právní okénko: Jednoruký bandita nemá nikdy dost.

Patologické hráčství, neboli tzv. gamblerství, se stalo fenoménem, jehož existenci nelze přehlížet ani zlehčovat. Je smutnou skutečností, že v hracích automatech skončí nejen řada výnosů získaných z trestné činnosti, ale též nemalá část vyplacených sociálních dávek. Manžel propadlý hracím automatům může velmi snadno a až nečekaně rychle rozložit nejen sociálně slabou, ale i do té doby sociálně stabilní rodinu.

Za řešitelnější lze označit situaci, kdy má manželka možnost sledovat rozvoj závislosti. V takovýchto případech je alespoň šance včas podniknout kroky k ochraně rodiny. Horší bývají případy, kdy je závislost před rodinou utajena a manželka se dozvídá o gamblerství manžela teprve v okamžiku eskalace situace.

Manželce byla doručena výpověď z obecního bytu pro neplacení nájmu. Manželka byla zaskočena. Celou věc považovala za nějaký omyl, jelikož byla přesvědčena o tom, že manžel nájem pravidelně platí. Teprve po konfrontaci se manžel přiznal k tomu, že peníze na nájem prohrál v automatech. Stydl se a chtěl peníze získat zpět, půjčil si tedy další peníze do hry... Ve výsledku se ukázalo, že rodina nejen stojí před vystěhováním z bytu, ale navíc je zadlužená všude, kde byli ochotni půjčit.

Pomineme-li možnost rozvodu manželství, přicházejí v úvahu dva další způsoby, jak chránit rodinu před dopady gamblingu.

Na prvním místě zmíníme možnost požádat soud o zúžení společného jmění dle ustanovení § 148 odst. 1 občanského zákoníku. Patologické hráčství soudy uznávají jako zákonem požadovaný „závažný důvod“, pro jehož existenci lze zúžit společné jmění manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. V této souvislosti nelze opominout varování před zúžením společného jmění manželů prostřednictvím notářského zápisu (tzv. předmanželské a manželské smlouvy). Soudní zúžení je účinné vůči všem, ale notářský zápis je účinný pouze vůči těm, kteří vědí o jeho existenci a obsahu. Jinými slovy notářský zápis jako ochranu před společnou odpovědností za dluhy prakticky nelze použít.

Druhou možností je využít ustanovení § 10 občanského zákoníku, neboli podat návrh na omezení způsobilosti k právním úkonům. V současnosti je patologické hráčství považováno za duševní poruchu nikoliv jen přechodného charakteru. Soud je tak v návaznosti na znalecké zkoumání oprávněn hráči omezit způsobilost k právním úkonům. Typicky je v těchto případech omezena způsobilost k majetkoprávním úkonům, nicméně teoreticky nelze vyloučit ani situaci, kdy by byl psychický stav hráče natolik narušen, že by bylo na místě přistoupit k úplnému zbavení způsobilosti k právním úkonům

Příběh Marty a Petra

Problematika: příslušnost k etnické menšině, ztráta bydlení, nezaměstnanost, nepravidelná školní docházka dítěte, práce načerno, dluh na zdravotním pojištění, závislost na sociálních dávkách

Petr se narodil v roce 1982 do úplné rodiny, která již měla dva starší syny. Dětství bylo klidné, bezproblémové, s rodiči i sourozenci si rozuměl. Po celé dětství a dospívání bydleli v jednom bytě a Petrova matka zde bydlí dosud. U obou Petrových starších bratrů se objevilo zdravotní postižení, psychická porucha s agresivními záchvaty, Petrův otec tuto náročnou životní situaci nezvládl a od rodiny se odstěhoval.

Po absolvování základní školy Petr nastoupil do učebního oboru kuchař – číšník, který však pár měsíců před závěrečnými zkouškami nedokončil. V 16 letech začal pracovat načerno na stavbách jako zedník - přidavač, kopáč, také jako pomocná síla v kuchyni. Nikdy nebyl zaměstnán s pracovní smlouvou, nanejvýš na dohodu o pracovní činnosti, a současně byl veden v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadu práce.

Petrova manželka Marta pochází z úplné rodiny. Narodila se v roce 1974 jako nejmladší ze tří sourozenců. Sestra je starší o pět a bratr o šest let. Svě dětství a dospívání popisuje jako bezproblémové, ráda na ně vzpomíná. Rodina nejdříve žila v malém městě ve středních Čechách, poté odešla do Prahy.

Marta se po absolvování základní školy vyučila kuchařkou – servírkou. V 18 letech potkala tehdejšího přítele, se kterým otěhotněla. Vztah se v této době rozpadl a Marta v 19 letech porodila svého nejstaršího syna jako osamělá matka. Otcovství bylo určeno, ale výživné otec na syna neplatí.

Rodiče toho času bydleli v bytě o velikosti 3+1, proto nebyl problém vyčlenit jednu místnost pro Martu s dítětem. Společné soužití trvalo 8 let. V roce 2001 se Martin otec neuváženě pustil do výměny bytu. Jednalo se však o podvod a rodina o byt přišla. Marta se rozhodla postavit na vlastní nohy a odstěhovala se do pronájmu. V této době pracovala jako servírka i jako kuchařka, rodina jí pomáhala s hlídáním syna, který byl velmi často nemocný (astma, silné angíny, při tonsilektomii krátká zástava srdce). Marta se stěhovala z jednoho pronájmu či podnájmu do dalšího, nikde se synem neměli trvalejší zázemí. Tehdy si podala žádost o sociální byt na

příslušném úřadě městské části v Praze. V roce 2002 bydleli se synem několik měsíců v azylovém domě pro matky s dětmi Arcidiecézní charity v Brandýse nad Labem, potom se přestěhovali do Prahy do azylového bytu v domě s pečovatelskou službou zřízeného městem. Zde se v roce 2003 poznala se svým současným manželem Petrem, který sem přijel společně s její setrou na návštěvu.

Marta se nejdříve vážnému vztahu bránila nejen proto, že Petr je o 8 let mladší, ale také z obavy, jak se Petr dokáže sžít s jejím synem Janem. Nakonec spolu začali žít nejdříve u jeho matky, poté u Martiných rodičů. Marta po krátké době otěhotněla a čekala dvojčata, která však v 5. měsíci gravidity po nešťastném pádu potratila. Rodinu to velmi zasáhlo, ale další těhotenství na sebe nenechalo dlouho čekat a v roce 2005 se narodil syn Petřík. V té době rodina bydlela v Domě tréninkové bydlení CSSP. Petr pracoval načerno po stavbách a rodina nebyla schopna plnit požadavky a předložit Petrovu pracovní smlouvu. Po půl roce tréninkového bydlení museli odejít...

Jejich další kroky se ubíraly do azylového domu pro matky a rodiny s dětmi v Praze zřízeného Diakonií, kde se jim během ročního pobytu v roce 2006 narodila dcera Marta. Po ukončení pobytu v azylovém domě rodina střídavě bydlela u Martiných či Petrových rodičů, po ubytovnách, podnájmech, či pronájmech. Letní měsíce a začátek podzimu rodina trávila v jedné místnosti maringotky patřící k ubytovně v pražských Vysočanech. Vzhledem k Martině těhotenství (6. měsíc) a blížící se zimě hledala rodina jinou alternativu bydlení. Azylových příležitostí pro takto početnou rodinu není příliš a ty, které přicházely v úvahu, byly již vyčerpány. Rodina se musela rozdělit. Marta byla přijata spolu s dětmi do azylového domu na severu Čech (Oblastní charita Liberec), Petr přebýval u své matky v Praze.

Marta má již 7 let podanou žádost o sociální byt na příslušném odboru Úřadu městské části Praha 3, kde má trvalé bydliště. Na podzim roku 2007 nás kontaktoval Úřad městské části Praha 5, kde je trvale hlášen Petr, zda bychom neměli místo pro vícedětnou rodinu. Petr s Martou si u nás podali žádost a rodina byla v listopadu roku 2007 do azylového domu o. s. Společnou cestou přijata. V lednu 2008 se jim narodil syn Marek.

K již existujícím problémům rodiny plynoucím ze ztráty se přidružily potíže s nepravdělnou školní docházkou nejstaršího syna, jehož absence matka omlouvala, aniž byl nemocen. Pokud by nebyla sjednána rychlá náprava, Janova třídní učitelka by byla nucena celou záležitost ohlásit na

oddělení sociálně právní ochrany dětí. Situaci se podařilo vyřešit domluvou, přesto však musela být Janovi odložena klasifikace na měsíc března.

Naše zařízení klade důraz na pravidelnou docházku do školy a podporuje, pokud je to možné, nástup k povinné školní docházce bez odkladu. Naše zkušenost vypovídá o tom, že u starších dětí, patřících především k romskému etniku, dochází, pokud navštěvují nižší třídy, než kam podle věku patří, k výrazné kumulaci výchovných problémů, zhoršení školního prospěchu a záškoláctví.

Petr v době nástupu do azylového domu tvrdil, že má dojednané zaměstnání jako sanitář ve fakultní nemocnici. Na začátku ledna však do žádného zaměstnání ještě nenastoupil, ani nebyl hlášen na úřadu práce. Vznikl mu dluh na zdravotním pojištění. Vzhledem k tomu, že Petr nepracoval, všechny jejich příjmy pocházely ze sociální dávek, které v závislosti na počtu dětí dosahují 19 tisíc korun. Nicméně se objevovaly problémy s placením za ubytování v azylovém domě. Vzhledem k Petrově nezaměstnanosti byl zapojen do projektu Aktivizace pracovního potenciálu sociálně znevýhodněných občanů, který je v prostorách Občanského poradenského centra Jižní Město realizován od září 2006 do srpna 2008 a spolufinancován z prostředků ESF, státního rozpočtu a rozpočtu hl. m. Prahy.

Petr denně docházel do tréninku pracovních dovedností, během účasti v projektu se adaptoval na pracovní proces a začal se více zajímat o výuku na PC. Během této doby několikrát přišel s informací, že nastupuje do zaměstnání, ale nikdy se tak opravdu nestalo. Blížící se konec účasti v tréninku pracovních dovedností znamenal hledání uplatnění na otevřeném trhu práce. Ve spolupráci s o. s. Plán B byla Petrovi doporučena schůzka v supermarketu, kam by mohl nastoupit do prodeje ovoce a zeleniny. Na začátku července se tak opravdu stalo a Petr získal pracovní smlouvu na dobu neurčitou.

Slova na závěr:

Pro tuto rodinu se stalo putování po azylových domech jakýmsi standardem a je z velké míry odkázána na podporu a pomoc ze sociálního systému, která se ve výsledku velmi prodrazí, než kdyby byl rodině přidělen sociální byt. Občanské sdružení Společnou cestou klade velký důraz na omezení závislosti na sociálních dávkách uživatelů služby

azylového domu. Ačkoli se podařilo najít pro Petra pracovní uplatnění, výše sociálních dávek je pořád lákavě vysoká, že nemotivuje k hledání zaměstnání nebo vede k práci načerno.

Marta i Petr se netají tím, že až si seženou samostatné bydlení, Petr půjde pracovat bez smlouvy, protože si vydělá mnohem více, než jako zaměstnanec s pracovní smlouvou. „*Že nebudu mít odpracované roky pro nárok na dávky z důchodového pojištění? To je daleká budoucnost.*“ „*Že ve vzduchu visí hrozba exekuce z narůstajícího dluhu na zdravotním pojištění? Nic nemám, nic mi nemohou vzít*“. Toto je příběh typické rodiny, jejíž děti jsou vedeny k závislosti na sociálním systému, která nepředurčuje k zodpovědnosti za vlastní život.

Právní okénko: Dávky u mnohočetné rodiny.

V tomto případě jsme měli možnost nahlédnout do situace šestičlenné rodiny. Jsou to právě vícečlenné rodiny, u kterých se můžeme nejčastěji setkat s názorem, že nadprůměrný počet dětí představuje strategii motivovanou získáním vyšších sociálních dávek bez nutnosti usilovat o získání zaměstnání. Tyto názory zde těžko vyvrátíme či podložíme, nicméně lze ve stručnosti probrat, jaké sociální benefity rodičovství přináší.

Na úvod je vždy vhodné spočítat životní minimum rodiny. Zatímco životní minimum jednotlivce je nastaveno na 3 126 Kč. U rodiny musíme respektovat zákonem stanovené pořadí. Na první místo stavíme nejstarší osobu, která není nezaopatřeným dítětem, za ni řadíme podle věku ostatní osoby, které nejsou nezaopatřenými dětmi. Za tyto osoby pak seřadíme nezaopatřené děti podle věku. Osoba posuzovaná jako první v pořadí má životní minimum 2 880 Kč bez ohledu na to, že jde např. o nezaopatřené dítě. U osob v dalších pořadích pak postupujeme podle zákonem stanovených kritérií, osoba od 15 let, která není nezaopatřeným dítětem 2 600 Kč, nezaopatřené dítě od 15 do 26 let věku 2 250 Kč, nezaopatřené dítě od 6 do 15 let věku 1 960 Kč a nezaopatřené dítě do 6 let 1 600 Kč.

Vyjdeme-li z popsané rodiny, máme zde dvě dospělé osoby, první v pořadí je matka, jelikož je starší než otec dětí (2 880 Kč + 2 600 Kč), jedno dítě ve věku 14 let (1 960 Kč) a tři děti do 6 let (3 x 1 600 Kč). Životní minimum této rodiny nám tedy vychází na 12 240 Kč.

Tzv. částka živobytí je závislá na dalších okolnostech. Zkoumá se zde míra snahy zlepšit svou situaci prací, uplatněním práv a využitím či prodejem majetku. U matky pobírající rodičovský příspěvek se nezkoumá „snaha pracovat“. Vzhledem k tomu, že zde nejsou práva ani majetek použitelný k zlepšení situace (respektive úřad uznává, že výživné na nejstarší dítě je nevymahatelné), nemusíme srazit jednu polovinu rozdílu mezi životním minimem dospělých osob a existenčním minimem (hrozila by srážka 430 Kč u matky a 290 Kč u otce). U otce by došlo ke sražení 290 Kč, pokud by se „náležitě nesnažil“ zlepšit situaci prací. V případě, kdyby byl veden v evidenci úřadu práce déle než rok, museli bychom dle současné úpravy srazit životní minimum otce (2 600 Kč) na existenční minimum (2020) Kč. Nezletilým dětem se životní minimum nikdy nekrátí. U popsané rodiny se tak částka živobytí může pohybovat od 12 240 Kč do 11 230 Kč (popřípadě může být ještě o něco zvýšena např. na základě nutnosti dietního stravování).

Ze systému sociální podpory je třeba na prvním místě uvést porodné, přídávky na děti, sociální příspěvek, rodičovský příspěvek a příspěvek na bydlení, nicméně by bylo chybou opomenout pěstounské dávky. V situaci, kdy je řešena náhradní péče o dítě, může dojít k situaci, kdy je k dispozici příbuzný, který by byl ochoten a schopen o dítě pečovat, nicméně k tomu nemá dostatek finančních prostředků. Teoreticky by mělo finanční potřeby dítěte kryt výživné, ale fakticky může být zřejmé, že příbuzný od rodičů nedostane nic, nebo jen zcela minimální částku. Je-li v takovéto situaci dítě svěřeno do pěstounské péče, může pěstoun pobírat státem garantované dávky pěstounské péče (příspěvek při převzetí dítě, odměna pěstouna, příspěvek na úhradu potřeb dítěte), což by v případě „svěření dítěte do péče jiné osoby“ dle ustanovení § 45 zákona o rodině nebylo možné.

Jednorázově poskytované porodné je v současnosti sjednoceno na částce 13 000 Kč na narozené dítě. Přídavek na dítě je možné poskytovat, nepřevyšuje-li rozhodný příjem 2,4 násobek životního minima rodiny. Výše přídávky je odstupňována podle věku dítěte v rozmezí 500 až 700 Kč. K redukcí došlo i u sociálního příplatku, k jehož přiznání je v současnosti třeba, aby rozhodný příjem nepřesáhl 2 násobku životního minima rodiny. Zde je nutné upozornit, že částka životního minima se pro účely tohoto příplatku upravuje v závislosti na zdravotním postižením dítěte či rodiče,

skutečnosti že je rodič osamělý, dítě studuje atd. Výše sociálního příplatku není pevně stanovena.

Rodičovský příspěvek v současnosti umožňuje několik variant čerpání s odlišnou výší příspěvku a podpůrní dobou. U rychlé varianty je vypláceno 11 400 Kč měsíčně do 2 let věku dítěte, u základní varianty 7 600 Kč do tří let věku dítěte a u pomalé varianty je vypláceno 7 600 Kč do 21 měsíců věku dítěte a dále pak 3 800 Kč do čtyř let věku dítěte. Pro získání základní varianty postačuje celodenní osobní péče o dítě, zatímco u rychlé a základní varianty je již provázanost s nemocenským pojištěním, neboli s tím, zda, jak dlouho a za jakou mzdu rodič pracoval. Jde-li o případ dlouhodobě nezaměstnaných rodičů, je třeba počítat s tím, že po 21 měsících věku dítěte klesne rodičovský příspěvek na polovinu. Skutečnost, že je v prvních 21 měsících čerpání vyplácena u pomalé varianty stejná částka jako u základní varianty, je někdy kritizována na základě obav, že by takovéto nastavení mohlo některé sociálně slabé rodiny motivovat k opakovaným porodům v intervalu 21 měsíců.

Bez kritické zmínky nelze přejít otázku příspěvku na bydlení. Skutečnost, že je tato dávka omezena na vlastníky a nájemce bytů (s trvalým pobytem v předmětném bytě), vylučuje z možnosti pobírat tuto dávku řadu ohrožených rodin, které musí své bytové potřeby řešit prostřednictvím podnájmu, ubytovny či azylového zařízení. Lze doporučit, aby u tohoto příspěvku bylo možné ze zvláštního zřetele hodného prominout podmínku vlastnického či nájemního vztahu, stejně jako je tomu u doplatku na bydlení poskytovaného ze systému pomoci v hmotné nouzi

Ze systému pomoci v hmotné nouzi přichází v úvahu příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a případně dávky mimořádné okamžité pomoci.

Příspěvek na živobytí, který se vyvinul z dorovnání do životního minima, vychází ze srovnání příjmů rodiny a její částky živobytí. Úřady počítají dávky pomocí speciálního software, ale u „papírových“ výpočtů bývá někdy chybováno v tom, že se příjmy náležitě nekrátí podle ustanovení § 9 zákona o pomoci v hmotné nouzi. Zaprvé je zde stanoveno, kolik procent toho kterého příjmu můžeme započítat jako rozhodný příjem (např. z čisté mzdy se počítá 70 %, z podpory v nezaměstnanosti 80 %, z rodičovského příspěvku 100 % atd.), jsou stanoveny výjimky z rozhodných příjmů

(zejména se nesmí započítat sociální příplatek) a především dochází k odčítání uznatelných nákladů na bydlení (v Praze až do výše 35 % příjmu).

Vezměme si tedy opět naši „modelovou“ rodinu. Započítatelným příjmem je zde rodičovský příspěvek (7 600 Kč) a přídavky na děti (2110 Kč), oba tyto příjmy započítáváme 100 %. Na nákladech bydlení je možné odečíst až 3 398,5 Kč (35 %). Vzhledem k tomu, že odůvodnitelné a uznatelné náklady rodiny jsou vyšší, odečteme celou tuto částku a dostaneme se tak k rozhodnému příjmu 6 311,5 Kč. Následné dorovnání do částky živobytí (viz výše) tak může činit 5 301 až 5 929 Kč (bez diet a tzv. zvýšených nákladů osoby hledající zaměstnání).

Doplatek na bydlení je dávkou, která primárně slouží k navýšení příspěvku na bydlení osobě, která pobírá doplatek na bydlení a ani tak nemá dostatek prostředků na to, aby jí (respektive její rodině) po zaplacení uznatelných nákladů na bydlení zbyla částka živobytí. Ocenění si zaslouží skutečnost, že v případě zvláštního zřetele hodného lze tuto dávku přiznat i osobě užívající jinou než nájemní formu bydlení (tudíž osobě, která nemůže pobírat příspěvek na bydlení a zpravidla nemá v bytě hlášený trvalý pobyt).

Dávky mimořádné okamžité pomoci se vyplácí jednorázově, přičemž je lze v případě nutnosti přiznat i několikrát do roka.

Na závěr si zrekapitulujme, jaké částky má rodina možnost získat na sociálních dávkách:

Rodičovský příspěvek: 7 600 Kč

Přídavky na děti: 2 110 Kč

Sociální příplatek: 3 380 Kč

Příspěvek na živobytí: 5 929 Kč (+/- záleží na dalších okolnostech)

Celkem se tedy dostáváme k částce 19 019 Kč (bez případného doplatku na bydlení).

Příběh paní Adély

Problematika: ztráta bydlení, sňatek s cizincem, domácí násilí, určení výživného

Adéla se narodila v roce 1979 v malém městečku na severu Čech. Svě dětství a dospívání popisuje jako klidné bez výraznějších konfliktů se svou rodinou. Velmi blízký vztah měla vždy a dosud má se svou babičkou.

Adéla absolvovala střední rodinnou školu bez maturity a začala pracovat jako servírka. Ve svých 18 letech poznala svého tehdejšího přítele, za kterým se přestěhovala do Prahy. Tento životní moment popisuje jako významný, neboť tímto krokem se narušily vztahy mezi ní a její matkou. Důvodem nebylo přestěhování do jiného města, ale přítel pocházející z Nigérie. V Praze si oba našli práci, Adéla nejdříve jako pomocná pečovatelka v nemocnici na dětském kardiologickém oddělení, což jí psychicky vyčerpávalo. Proto se vrátila k zaměstnání barové servírky, tentokrát ve sportovním centru. Adélin přítel přišel do České republiky původně jako student VŠ, vydělával si však jako roznašeč letáků inzerujících noční bary. V roce 2002 se ze vztahu narodil syn. Ještě před jeho narozením docházelo k partnerským hádkám, které vyvrcholily krátce po narození dítěte. Adéla se v této době snažila o opětovné navázání vztahu se svou matkou, která ji podpořila a z Prahy se vrátila zpět do rodného města, kde jí rodina poskytl zázemí.

Syn byl soudně svěřen do matčiny péče, výživné však nebylo stanoveno, neboť nebylo známo místo pobytu otce.

Adéla ve svém rodném městě vydržela bydlet rok, poté se přestěhovala zpět do Prahy. Aby uživila sebe a svého syna, začala během rodičovské dovolené pracovat na částečný úvazek jako telefonní operátorka. V roce 2004 poznala nového přítele také původem z Nigérie, s nímž v roce 2005 uzavřela sňatek. V tomtéž roce se jim narodila dcera. Rodina bydlela v pronajatém bytě v centru Prahy. Krátce po narození dcery docházelo mezi manželi k hádkám, které se stupňovaly. Z tohoto důvodu od manžela s dětmi odešla, ale po krátké době vyslyšela jeho omluvy a prosby a vrátila se zpět k němu. Vzrůstající neshody a napadání ze strany manžela však Adélu donutily na jaře roku 2006 vyhledat organizaci poskytující pomoc ženám ohroženým domácím násilím. Adéla jako důvod žádosti o krizové azylové ubytování uvedla psychické a fyzické násilí ze strany manžela.

Během pobytu v azylovém domě s utajenou adresou podala návrh na úpravu poměrů k nezletilé dceři. Návrh na rozvod manželství podán nebyl. Adéla v azylovém domě strávila dva měsíce a po ukončení pobytu se odstěhovala zpět ke svému manželovi do pronajatého bytu. Doba po návratu se neobešla bez dalších konfliktů a napadání ze strany manžela. Takové soužití trvalo několik měsíců a den po Novém roce 2007 Adéla vyhledala Občanské poradenské centrum Jižní Město, které jako jednu z registrovaných sociálních služeb nabízí azylové ubytování pro matky a rodiny s dětmi.

V době přijetí byla Adéla ve špatném psychickém stavu. Bylo nutné jí pomoci se adaptovat na nové prostředí. Pravidelně docházela na komunitní setkání a zapojila se do projektu Aktivizace pracovního potenciálu sociálně znevýhodněných osob, který je od září 2006 do srpna 2008 realizován v prostorách Občanského poradenského centra Jižní Město a finančně podpořen z prostředků ESF, státního rozpočtu ČR a rozpočtu hl. m. Prahy. Zde využívala vzdělávací aktivity v JOB klubu a PC kurzu.

Po krátké adaptační době přišla požádat o návštěvu svého manžela. Vzhledem k předchozímu domácímu násilí, kvůli kterému vyhledala útočiště ve dvou azylových domech a kterému přihlížely děti, jí bylo doporučeno, aby se setkání s manželem vyvarovala. Toto doporučení však nerespektovala a s manželem se setkala. Schůzka skončila fyzickým napadením, po kterém podala na manžela trestní oznámení.

Během pobytu v azylovém domě jí byla doporučena návštěva v Občanské poradně Jižní Město, která je součástí Občanského poradenského centra Jižní Město. Zde se řešila úprava poměrů a stanovení výživného otcí na dceru a podání návrhu na rozvod a byly sepsány příslušné soudní návrhy. Během konzultací v občanské poradně se hovořilo i o stanovení výživného na syna, komplikací však byl stále neznámý pobyt otce. Kvůli této záležitosti byla kontaktována Služba cizinecké policie ČR, která na vznesený dotaz nereagovala.

Paní Adéla se odstěhovala dříve, než podala návrhy k soudu. Bytovou situaci vyřešila v rámci své rodiny odchodem mimo Prahu.

Slovo na závěr:

Paní Adéla se dostala do víru nepříznivých událostí, které ovlivnily její život, sňatkem s cizincem. Znepřátelila si rodinu, opustila své rodné město

a ocitla se v cizím světě, plném kulturních odlišností, kde se mohla spolehnout akorát sama na sebe. Neporozumění, hádky, konflikty a postupné odcizení ukončily vztah, ze kterého se narodil syn. Partner neznámo kde, výživné na syna v nedohlednu. Nepoučena, že do stejné řeky dvakrát nevstoupíš, a možná doufající, že tentokrát to bude jiné, lepší, uchýlila se ke sňatku s dalším cizincem. Pravda, bylo to jiné. Horší. Běžné partnerské hádky vystřídal psychický teror a fyzická napadení. Řešení spočívalo v podobě úniku do bezpečí, do azylových zařízení. Nyní již měla děti dvě. Nicméně tato nepřízeň osudu, dá-li se tomu tak říkat, jí pomohla opětovně navázat kontakty se svou rodinou. Ta jí nabídla návrat domů a pracovní příležitost v rodinném podniku.

Rozvod, výživné, úprava styku s dítětem, to vše na paní Adélu ještě čeká. Vzala si ponaučení z druhého nepovedeného vztahu? Vyslyší opět sliby a prosby manžela a vrátí se zpět k němu nebo se začarovaný kruh domácího násilí uzavře?

Právní okénko: Začarovaný kruh domácího násilí.

U tohoto případu máme možnost pozorovat fenomén důvěrně známý všem, kteří se problematice domácího násilí věnují. Oběť se pohybuje v kruhu. I když se s obětí setkáme v situaci, kdy je rozhodnuta začít násilí řešit, není kruh zdaleka prolomen. Skutečnost, že došlo k útěku od partnera a podání trestního oznámení ani zdaleka neznamená, že se oběť k násilníkovi nevrátí, nestáhne souhlas s trestním stíháním, či nezmění výpověď. Důvody jsou různé. Setkat se lze s tím, že u partnera nastane „medové období“ a oběť se bez ohledu na předchozí skutečnost nechává (opět) uchláholit dočasnou změnou v chování násilníka. Dále narážíme na případy, kdy oběť jedná ze strachu před násilníkem, „před kterým ji nikdo nedokáže ochránit“, a v neposlední řadě nelze podcenit ani ekonomické aspekty, kdy se žena vrací z obavy, že by bez partnera nedokázala zabezpečit rodinu.

Současná právní úprava umožňuje jak vykázaní násilníka policií, tak následné „prodloužení vykázaní“ soudem. Přesněji řečeno je možné podat návrh na vydání zvláštního druhu předběžného opatření dle ustanovení §76b občanského soudního řádu (soud o návrhu rozhodne ve lhůtě 48 hodin). Nicméně je si třeba uvědomit, že samotné vykázaní či jeho prodloužení nic neřeší. Tyto opatření mohou toliko poskytnout čas, které by

mělo intervenční centrum využít k tomu, aby se oběti dostalo adekvátní psychologické podpory. Bez prvotního „zotavení“ psychiky oběti lze prolomení kruhu domácího násilí u vážnějších případů těžko očekávat.

Právní okénko: Mezinárodní ochrana dětí, únosy a výživné.

Potíže se stanovením a vymáháním výživného jsou častým problémem trápícím osamělé rodiče. V popsaném případě se u maminky situace zkomplikovala o to, že zde byl přítomný mezinárodní prvek. Je nutno dodat, že z pohledu práva samozřejmě není cizinec jako cizinec. Můžeme zde mít cizince se státní příslušností v EU, cizince ze státu, který je sice mimo EU, nicméně uznává mezinárodní dohody v této oblasti a pak zde samozřejmě máme případy, kdy je otcem dítěte občan státu, který vůči ČR nemá žádné právní závazky co do spolupráce při řešení situace nezletilého dítěte.

V zásadě zde můžeme rozlišovat dva tématické okruhy. Prvním z nich je problematika tzv. mezinárodních únosů dětí, druhým pak otázka uznatelnosti a vymahatelnosti rozhodnutí o výživě v zahraničí.

O mezinárodním únosu mluvíme v případech, kdy jeden z rodičů odejme dítě z výchovy druhého rodiče, nebo s dítětem opustí bydliště, které dosud oba rodiče s dítětem sdíleli a dítě bez souhlasu druhého rodiče přemístí do jiného státu. Této problematice se v mezinárodním právu věnuje především Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a o obnovení výchovy dětí (sdělení MZV č. 66/200 Sb. m. s.) a Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (vyhl. č. 34/1998 Sb.). V praxi se setkáváme jak s případy, kdy matka uteče s dítětem od manžela zpět do ČR, tak se situacemi, kdy se matka obává, že otec odveze dítě z ČR do svého rodného státu. Zásadní význam zde má zjištění, jaké jsou mezinárodněprávní závazky mezi ČR a státem otce. Např. můžeme matce oznámit, že dítě „naštěstí“ unesla ze státu, do kterého nejsme povinni dítě vrátit, nicméně ji musíme upozornit, že nebude šance dítě získat zpět, pokud se otcí nebo jeho příbuzným podaří dítě „vyvézt“ zpět na jejich domovské území. Nejsme-li právě specialisté na tuto problematiku, lze

doporučit kontaktovat Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a probrat konkrétní okolnosti případu.

Počet smluv upravujících vymahatelnost výživného v cizině je ještě vyšší, opět lze doporučit kontaktovat Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a zjistit si, zda je stát otce vázán na základě multilaterální či bilaterální smlouvy, případně uznávání probíhá na základě tzv. vzájemnosti. Potřebujeme-li řešit případ výživného z ciziny, můžeme z internetových stránek výše zmíněného úřadu stáhnout příslušný dotazník, s maminkou dítěte ho vyplnit a následně věc postoupit k řešení tomuto úřadu. Samozřejmě musíme počítat s tím, že úřad není kouzelník. Nelze vyloučit, že ani zahraniční úřady „spolupracujících států“ nebudou schopné otce dítěte dohledat či na něm nedokáží vymoci žádné finanční prostředky pro dítě. Bohužel zde nezbývá než upozornit, že by osoba zvažující rodičovství měla náležitě uvážit, jaké mezinárodněprávní důsledky mohou nastat v důsledku skutečnosti, že jeden z rodičů bude zahraničním státním příslušníkem.

Nezávisle na tom, zda je přítomen zahraniční prvek, činí potíže jednak stanovení výše výživného a za druhé jeho vymáhání. Nemá zde smysl řešit skutečnost, že posouzení možností rodiče a potřeb dítěte je vždy subjektivní a od soudu může odcházet nespokojená jak matka („výživné je příliš nízké, otec soudce asi uplatil...“), tak otec („výživné je příliš vysoké, soudkyně nadřžovala matce...“). Je však vhodné zastavit se u nemalé vynalézavosti povinných, pokud jde o „maskování“ příjmů a majetku. Zdaleka nejde jen o problematiku podnikatelů hospodařících ve ztrátě a jezdících luxusní (firemní) limuzínou. Není žádnou zvláštní výjimkou potkat zaměstnance, který oficiálně pobírá poměrně malou (ne-li minimální) mzdu a zbytek odměny dostává „na ruku“, aniž by se kdokoliv obtěžoval tyto příjmy hlásit či zdanit.

Soudy se s touto problematikou již naučili pracovat a výživné umějí vyměřit nikoliv podle toho, kolik si povinný vydělává, nýbrž podle toho, kolik by si vydělávat mohl. Jinými slovy soud např. položí otci otázku, z jakých důvodů má příjem 8 000 Kč hrubého měsíčně, když podle zpráv z úřadů práce jsou pro člověka z jeho kvalifikací nabízeny odpovídající pracovní místa s řádově jinou mzdou. Nepodaří-li se otci uspokojivě

odpovědět, může mu být vyměřeno výživné, jako kdyby pobíral mzdu obvyklou.

Pravomocné rozhodnutí o výživném však ještě neznamená, že mají nezletilé děti vyhráno. Nebude-li otec platit, je na místě začít výživné vymáhat. Ačkoliv matky mají možnost požádat soud o pomoc při zjišťování majetkových poměrů otce, stává se, že se nepodaří dohledat žádné příjmy ani majetek, který by bylo možné postihnout. To může být důsledkem toho, že otec opravdu nic nemá, ale i toho, že má majetek a příjmy dostatečně „zamaskované“. Lze si dost těžko představit, že by matka sama prováděla pátrání či si najímala soukromého detektiva za účelem vyhledání majetku a příjmů otce. Zpravidla tak nezbyvá než zkusit podat trestní oznámení pro zanedbání povinné výživy podle ustanovení § 213 odst. 2 trestního zákona (vyhýbání se vyživovací povinnosti). Otázkou zde je, nakolik má Policie ČR dostatečnou kapacitu k tomu, aby takovéto oznamování prověřovala do hloubky, potřebné k odhalení „černých příjmů“ či zatajeného majetku. Postup orgánů činných v trestním řízení má nicméně otce motivovat k zaplacení. Zaprvé je zde možnost uniknout trestu, pokud výživné doplatí před vynesením rozsudku. Zadruhé soud v takovýchto případech zpravidla ukládá podmíněný trest s tím, že otec musí usilovat o splácení a řádné placení výživného. V praxi však bohužel někdy není dostatečná kontrola nad plněním podmínky, v důsledku čehož se lze setkat s šokovanou maminkou, která nevěří svým očím, když čte soudní rozhodnutí, dle kterého se otec v podmínce osvědčil, ačkoliv ve skutečnosti od něj dosud nedostala ani korunu. Závěrem lze proto doporučit, aby bylo maminkám připomínáno, že po vynesení podmínečného trestu nemají na situaci rezignovat („vždyť ho vůbec nepotrestali“) ani usínat na vavřínech („teď bude platit, nebo si půjde sednout“). V případě, že otec v podmínce neplatí, lze doporučit tuto skutečnost písemně oznámit Probační a mediační službě ČR (má-li nad otcem dohled), či přímo soudu.

Příběh Moniky a Davida

Problematika: příslušnost k etnické menšině, ztráta bydlení, nezaměstnanost, práce načerno, práce na živnostenský list, dluhy na zdravotním a sociálním pojištění, dluhy z půjček, závislost na sociálních dávkách

Paní Monika se narodila v roce 1977. Pochází z početné rodiny má deset sourozenců. Všichni sourozenci bydleli s rodiči v Praze 6 v bytě 4+1. Otec před 7 lety zemřel. Vztahy mezi sourozenci a rodiči byly vždy v pořádku, až poté, kdy děti začaly mít své vlastní rodiny a vlastní děti, začínalo docházet k neshodám (nakumulovaný velký počet lidí v malém prostoru, žádné soukromí).

Monika absolvovala základní školu a měla nastoupit do učebního oboru kuchař – číšník. O prázdninách však zjistila, že je těhotná a v 16 letech porodila dceru Lucii (nar. 1993). Otcovství nebylo nikdy určeno, a tudíž ani nebylo stanoveno výživné. Když byly Lucii 2 roky, seznámila se Monika se svým stávajícím manželem Davidem, kterému v té době bylo 14 let (nar. 1981). Když spolu začali žít ve společné domácnosti, bylo Davidovi 15 let. V roce 1996 se ze společného vztahu narodila dcera Kateřina. O 4 roky později uzavřeli manželství a ještě téhož roku se jim narodila dcera Soňa. Nejmladší dceru Janu porodila Monika v roce 2003.

David je prostřední ze tří sourozenců. Má o rok starší sestru a o čtyři roky mladšího bratra. Otec byl často ve výkonu trestu odnětí svobody za krádeže. Jeho roli přebrala matka, která se starala o děti, o domácnost a o finanční zabezpečení rodiny.

Monika a David nikdy neměli vlastní bydlení. Často se stěhovali po příbuzných. Střídavě bydleli u Moničiny matky, chvíli u Davidovy rodiny. Všude se ale rodina zdržela jen chvíli. Někdy pár týdnů, jindy několik měsíců.

V roce 2002 byli manželé T. s dětmi ubytováni v azylovém domě v Praze zřizovaném Diakonií, kde bydleli cca 4 měsíce. V té době se Davidova sestřenice nabídla, že jim sežene podnájem za 5 000 Kč. S vidinou „vlastního“ bydlení a soukromí se rozhodli, že do podnájmu půjdou. Zaplatili sestřenici za nájem, ale majitel je vystěhoval, neboť je pryč z dřívější doby na nájmu dluh. Do azylového domu se již vrátit nemohli.

Následovalo časté stěhování po příbuzných, nejen v Praze, ale rodina putovala za příbuznými i na jiná místa České republiky.

Monice se v roce 2004 naskytla možnost ubytování v Azylovém domě Svaté rodiny pro matky s dětmi v Sedlčanech, kde mohla zůstat spolu s dětmi, ale bez manžela. Zde bydlela asi 2 měsíce.

Poté se rodina uchýlila k Davidově babičce bydlící v Praze 10, kde vydrželi několik měsíců. V roce 2004 byli všichni ubytováni v ubytovně v Praze 4 na Spořilově (cca 1,5 roku). Po skončení ubytování odešla sama paní Monika s dětmi ke své rodině do severních Čech. Dlouho tam nevydržela (v bytě 1+1 bydlelo 8 lidí) a vrátila se zpět do Prahy. Tři měsíce byli opět všichni ubytováni na ubytovně v Praze 4 v Nuslích (r. 2006). Následovaly neshody mezi Monikou a Davidem, proto se Monika rozhodla od manžela na čas odejít a požádala si o azylové ubytování v azylovém domě v Praze 4 zřizovaném občanským sdružením (r. 2006). Zde zůstala asi jen 14 dní, neboť problémy s manželem se vyřešily a rodina chtěla být pohromadě. Proto požádali o ubytování v ubytovně na Spořilově (r. 2006), která se nachází v objektu již zmiňovaného azylového domu. Odtud byli v srpnu 2006 přijati do azylového domu o. s. Společnou cestou.

Vzhledem k častému stěhování, měly starší dcery problémy ve škole. Sotva se alespoň částečně adaptovaly na nové prostředí a spolužáky, stěhovala se rodina jinam a ony musely změnit i školu. Objevovaly se problémy s učením, nejstarší dceři byla odložena povinná školní docházka a také opakovala ročník, takže ve věku 13,5 let navštěvovala 6. třídu speciální školy.

Paní Monika je od porodu dcery Lucie v roce 1993 nepřetržitě na rodičovské dovolené. Nejmladší dceři byly v roce 2007 čtyři roky, tudíž bylo nutné začít hledat pro Moniku uplatnění na trhu práce. Pracovní zkušenosti neměla prakticky žádné, měla za sebou pouze dvě krátkodobé brigády jako pokojská v hotelu a uklízečka v úklidové firmě. Uvědomovali jsme si Moničino znevýhodnění na trhu práce, proto byla mezi prvními klienty zapojenými do projektu Aktivizace pracovního potenciál sociálně znevýhodněných občanů, který je v prostorách Občanského poradenského centra Jižní Město realizován od září 2006 do srpna 2008 a finančně podpořen z prostředků ESF, státního rozpočtu ČR a rozpočtu hl. m. Prahy.

Paní Monika se v rámci projektu účastnila 4 hodiny denně tréninku pracovních dovedností, který ji měl pomoci vytvořit si pracovní návyky a naučit se skloubit práci s péčí o rodinu a domácnost. Zároveň aktivně navštěvovala vzdělávací aktivity (základy práce na PC, kurzy právního minima, zásady komunikace se zaměstnavatelem, trénink sociálních dovedností) pořádané v JOB klubu v prostorách Občanského poradenského centra Jižní Město.

Pan David absolvoval základní školu v roce 1996. Po škole byl veden v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadu práce. V roce 1997 byl zaměstnán jako pracovník úklidu v obchodním domě s nábytkem. Zde vydržel jeden rok. Poté byl opět veden v evidenci uchazečů o zaměstnání. Následovaly dva roky zemních prací a od roku 2001 pracoval načerno u pražské úklidové firmy. V roce 2004 začal pracovat u stejné firmy na živnostenský list. David však nevěděl o právech a především povinnostech, které vyplývají z práce na živnostenský list a nevěděl o důsledcích, které plynou z neplnění povinností. Tudíž nepodával daňové přiznání, ani nebyl přihlášen k placení zdravotního a sociálního pojištění. Po nástupu do azylového domu o. s. Společnou cestou byl poučen pracovníky o důsledcích, které plynou ve vztahu k živnostenskému listu z neplnění povinností.

V listopadu 2006 přišel David o práci, pozastavil výkon činnosti na živnostenský list a rovněž jako jeho žena se zapojil do projektu Aktivizace pracovního potenciálu sociálně znevýhodněných občanů. V první řadě bylo nutné, aby začal řešit své dluhy. Začalo se dluhem na zdravotním pojištění. Pokud by se dluhy řešily najednou, hrozí, že by rodina mohla upadnout do ještě větší finanční tísně. Další hrozbou je exekuce a event. umístění dětí do ústavní péče.

Pan David byl po třech měsících účasti v tréninku pracovních dovedností doporučen do podporovaného zaměstnávání. Partner projektu Aktivizace pracovního potenciálu o. s. Plán B pro pana Davida vyhledal zaměstnání ve firmě ČSA nabízející úklidy letadel s pracovní smlouvou na dobu určitou 1/2 roku. David měl hned od počátku potíže bezproblémově fungovat ve směnném provozu. Byl často krátkodobě nemocen a včas se neomlouval, ani neodevzdával potvrzení o pracovní neschopnosti, čímž narušoval hladký průběh dopředu naplánovaných služeb. Pracovníci Plánu B museli často vyjednávat na personálním oddělení.

Na konci dubna 2007 byli manželé s dětmi přijati do Domu tréninkového bydlení CSSP. Rodina byla v době stěhování z azylového domu o. s. Společnou cestou konsolidována. Paní Monika hledala práci, pan David, ač s potížemi, byl zaměstnán a splácel dluh na zdravotním pojištění, děti se ve škole zlepšily. Jejich fungování trvalo do listopadu 2007, kdy oba byli nezaměstnaní, nebyli schopni platit za ubytování, a proto jim nebyla prodloužena smlouva. Rodina putovala zpět do azylového domu v Praze 4 na Spořilově.

Výhled do budoucna:

Během pobytu manželů Moniky a Davida v azylovém domě o. s. Společnou cestou bylo nutné komplexního přístupu pracovníků k řešení jejich situace. Bylo potřeba zaměřit se na uplatnění manželů na trhu práce, omezení jejich závislosti na sociálním systému, podpořit školní úspěšnost dětí, ale také věnovat pozornost řešení rostoucích dluhů. Ač si rodina pod „dohledem“ vedla dobře a vypadalo to, že je o krok blíže k překonání nepříznivé sociální situace spojené se ztrátou bydlení, přechodem do tréninkového bydlení, kladoucí vyšší nároky na samostatné sociální fungování, sama nedokázala některé situace řešit, či vyhledat vhodnou pomoc. Ocitla se znovu na začátku.

Právní okénko: Živnostenský list není jen formalita.

V současnosti řeší problematiku „zaměstnávání na živnostenský list“ zákoník práce, který jednak definuje závislou práci (viz. ustanovení § 2) a dále přikazuje, že závislá práce smí být vykonávána pouze v pracovněprávním vztahu podle tohoto zákona, nejde-li o zvláštní případ, na který se vztahují zvláštní předpisy (viz ustanovení § 3).

Dle zákoníku práce se za závislou práci považuje výlučně osobní výkon práce zaměstnance pro zaměstnavatele, podle pokynů zaměstnavatele, jeho jménem, za mzdu, plat nebo odměnu za práci, v pracovní době nebo jinak stanovené nebo dohodnuté době, na pracovišti zaměstnavatele, popřípadě na jiném dohodnutém místě, na náklady zaměstnavatele a na jeho odpovědnost. Zvláštním druhem práce je pak tzv. agenturní zaměstnávání.

V současnosti je třeba v případě pochybností o přípustnosti práce na živnostenský list provést srovnání s výše uvedenou definicí. Určitý problém může představovat skutečnost, že některé znaky závislé práce jsou spíše právním důsledkem existence pracovněprávního vztahu, než okolností vyzorovatelnou z faktických vztahů mezi „zaměstnancem“ a „zaměstnavatelem“. Například si vezměme skutečnost, že „zaměstnanci“ nemají stanovenou pracovní dobu. Pokud by šlo skutečně o zaměstnance v pracovněprávním poměru, dopouští se tímto zaměstnavatel porušení zákoníku práce. Co když však „zaměstnanci“ pracují na živnostenské listy? Není pak neexistence pracovní doby dokladem toho, že je „zaměstnávání“ na živnostenské listy v pořádku?

U definice závislé práce v žádném případě nemůžeme vystačit z formálním, „otrockým“ výkladem zákona. Je třeba jít hlouběji, k podstatě jednotlivých znaků závislé práce. Pracovní doba je zjednodušeně řečeno časový úsek, ve kterém se ze „svobodného člověka“ stává zaměstnanec, který je povinen poslouchat pokyny zaměstnavatele. O naplnění tohoto znaku závislé práce tak nemůžeme mluvit v případě, kdy by bylo zcela na pracovníkovi, jak si rozvrhne výkon práce, přičemž je vázán pouze smluveným termínem, či harmonogramem.

Např. objednatel stavby zahradního domku je dle smlouvy oprávněn dávat pokyny co do způsobu, jakým má být stavba provedena, nicméně zhotovitel tyto pokyny toliko bere na vědomí a je pak zcela na jeho úvaze, zda pokyny provede obratem po jejich obdržení, či objednateli oznámí, že dnes pojedje s rodinou k vodě a stavbu stihne dodělat během středy.

Oproti tomu v situaci, kdy je zaměstnanci jasné, že teď musí pracovat a poslouchat pokyny zaměstnavatele, bude znak pracovní doby zachován, ačkoliv pracovní doba nebyla stanovena způsobem, jakým to ukládá zákon.

Např. dělník nemá představu, kdy a jak bude pracovat, „šéf“ mu volá dle potřeby, v kolik hodin má kam přijet a následně pracuje do doděláním prací, či do okamžiku, kdy mu „šéf“ oznámí, že již může jít domů. Pracovní doba sice není stanovena v souladu se zákonem, ale fakticky jde o stanovenou pracovní dobu, kterou zaměstnavatel určuje telefonicky, či osobně. Ani jedna ze zúčastněných osob nemá pochybnosti o tom, že dělník musí mezi

příchodem a odchodem ze stavby poslouchat pokyny nadřízeného a nesmí svévolně výkon práce přerušit či ukončit.

Srovnáme-li současnou praxi a výše uvedenou definici, dojdeme k závěru, že řada lidí pracuje na živnostenský list, ačkoliv dle zákonné úpravy by měla pracovat v pracovněprávním poměru. Důvodů je nepochybně řada a jejich důkladnější rozbor zde není možné na omezeném prostoru provést. Je nicméně na místě upozornit, že nemusí jít vždy jen o snahu ušetřit na mzdových nákladech, řada zaměstnavatelů zdůvodňuje zaměstnávání na živnostenské listy tím, že zákoník práce přiznává zaměstnancům takovou míru ochrany, kterou jim zaměstnavatelé nemohou na volném trhu ekonomicky zajistit.

Nyní zanechme obecnějších úvah a vraťme se ke konkrétním důsledkům „zaměstnávání na živnostenský list“. Bez ochrany zákoníku práce nemůže „zaměstnanec“ příliš očekávat dodržování pracovní doby, přestávek v práci či přiznání nároku na dovolenou. Že „zaměstnanec“ potřebuje jít k lékaři? V lepších případech to „zaměstnanci“ není proplaceno, v horších se setká s nezájmem a je poučen, že si k lékaři dojde až po práci, nebo se již od lékaře nemusí vracet.

Osoby „zaměstnané na živnostenský list“ se zpravidla nepřihlásí k nemocenskému pojištění. Jsou zde případy, kdy dotčený neví, že bez přihlášky a placení pojistného nemá možnost získat v případě pracovní neschopnosti nemocenskou dávku, ale za ještě častější příčinu neplacení nemocenského pojištění lze označit upřednostnění momentálních potřeb před pojištěním budoucího rizika. Jinak řečeno „zaměstnanec“ nadšeně ušetří na pojistném a neřeší co bude, když vážněji onemocní nebo otěhotní.

Ještě větším problémem jsou pak situace, kdy osoba pracující na živnostenský list utrpí vážnější úraz, či se u ní projeví nemoc z povolání. Zatímco v případě pracovněprávního poměru by zpravidla nebylo pochybností o odpovědnosti zaměstnavatele, v případě živnostenského listu může být jedinou možností podat žalobu a pokusit se prokázat, že šlo o pracovněprávní vztah, či zde existuje jiný druh odpovědnosti za škodu.

Na závěr jsme si ponechali problém, s kterým se u „zaměstnanců pracujících na živnostenský list“ setkáváme v sociální praxi nejčastěji: dluhy na důchodovém pojištění, zdravotním pojištění a na dani z příjmu.

Opět zde můžeme rozlišovat dvě hlavní skupiny. Dlužníci z první skupiny uvádějí, že nevěděli o nutnosti odvádět pojistné, či daň z příjmu. Není výjimkou, že teprve v souvislosti s řešením dluhů je klientovi vysvětlováno, že předložená „pracovní smlouva“ není tak úplně pracovní smlouva a zaměstnavatel za klienta neodváděl ani pojistné, ani zálohy na daň. Dlužníci z druhé skupiny nepopírají, že by nevěděli o nutnosti platit pojistné a daň, ale z různých důvodů neplatili. Může jít jak o důsledek celkového zadlužení, tak o nedostatek prozíravosti při nakládání s vydělanými penězi. Dlužníci si třeba i uvědomovali, že by si měli dávat část peněz stranou, ale pro objektivně či subjektivně naléhavější potřeby tak nečinili a spoléhali se na to, že peníze nakonec nějak seženou. Při ročním zúčtování příjmů OSVČ však nebyli schopni zaplatit, nebo si narychlo půjčili peníze za takových podmínek, které následně nedokázali dodržet.

V souvislosti s problematikou zadlužení má práce na živnostenský list pro řadu lidí další nečekaný důsledek. Možnost využít oddlužení, neboli tzv. osobního bankrotu podle nového insolvenčního zákona je otevřena pouze nepodnikatelům. Soudy dále z tohoto zákona dovozují, že oddlužení není možné povolit v případě, kdy má dlužník dluhy z podnikání. Výkon práce na živnostenský list, či dluhy vzniklé v důsledku výkonu práce na živnostenský list tak blokují možnost oddlužení i v případech, kdy předlužení nevzniklo v důsledku podnikání.

Příběh paní Karly

Problematika: ztráta bydlení, nezaměstnanost, dluhy, dluhy patřící do SJM, pěstounská péče, psychické onemocnění dítěte

Paní Karla se narodila v roce 1971. V roce 1999, zhruba po roční známosti, uzavřela manželství se svým druhem, který se narodil v roce 1973. U obou se jednalo o první manželství. Z manželství se jim v roce 2000 narodila dcera Marie. Po narození dcery bydlela rodina u otce matky. Karlin manžel v té době pracoval a manželství bylo spokojené. Poté se přestěhovali do vlastního bytu, manžel začal často střídat zaměstnání a byl mnohokrát v pracovní neschopnosti. Z tohoto důvodu se finanční situace rodiny začala zhoršovat. Karla byla nucena půjčovat si finanční prostředky od své sestry a matky. V této době vznikly rodině velké dluhy na nájemném. Vzhledem k těmto problémům se matka obrátila na úřad městské části. Toto řešení Karlin manžel nepovažoval za správné, proto se od té doby vztah mezi manželi zhoršil. Paní Karla dočasně předala dceru Marii do péče prarodičů ze strany otce.

Po čase Karlin manžel navázal intimní známost s dlouholetou Karlinou přítelkyní. Začal svou ženu psychicky týrat, vyhrožoval jí, že vezme dceru a odjede s ní do ciziny. V té době byla Karla těhotná, čekala dvojčata. Když věc oznámila manželovi, měl z počátku radost, ale později se začal domnívat, že otcem dvojčat není on.

Karlin manžel své ženě zakazoval kontaktovat OSPOD. Přesvědčil jí, že musí děti porodit na Moravě u jeho rodiny. Zhruba měsíc před plánovaným porodem ji poslal ke své rodině na Moravu, která jí však nepřijala. Karla odjela zpět do Prahy, kde v roce 2003 porodila dvojčata, syna Jana a dceru Julii. Po porodu Karla spolu s dětmi pobývala v Kojeneckém ústavu v Praze. Manžel ji opět přesvědčoval, že v Praze nesmí zůstat a zprostředkoval jí přijetí do kojeneckého ústavu v Opavě. Po měsíci se paní Karla stěhovala i s dětmi do azylového domu v Kopřivnici. Zde je manžel nenavštěvoval, nechal je zcela bez finančních prostředků. Navazoval pouze telefonický kontakt. Z důvodu psychického nátlaku se paní Karla rozhodla kontaktovat svou rodinu v Praze. Ta jí prostřednictvím sociální pracovnice z OSPOD našla azylové ubytování v zařízení Kolpingův dům a zajistila přestěhování zpět do Prahy.

Matka s dvojčaty do zařízení nastoupila v roce 2003. Dcera Marie byla t. č. v péči prarodičů na základě předběžného opatření. V roce 2004 podala paní Karla návrh na rozvod manželství. Nemohlo být však rozvedené z důvodu, že stále nebyly upraveny poměry k dětem. Otec se o děti nezajímal a na jejich výživu nepřispíval, stejně tak jako nepřispíval na výživu své manželky, která je od roku 2004 stanovená soudem. Je nezvěstný a je po něm vyhlášeno celostátní pátrání. Do péče matky, a tedy i do Kolpingova domu, přešla dcera Marie v roce 2005. Matka o návrat své dcery velice stála, protože jí babička zamezovala v kontaktu s ní.

Bylo domluveno, že dceru Marii převezme do péče sestra paní Karly, slečna Barbora (nar. 1968). Z důvodu obnovení vztahů mezi matkou a dcerou se Karla se svou sestrou domluvily na střídavé Mariině výchově, kdy bude nějaký čas trávit se svou matkou a zbytek času u své tety. Mezi Karlou a její sestrou však došlo ke sporu ohledně výchovného vedení Marie. Matka se rozhodla, že bude všechny své děti vychovávat sama.

V roce 2006 OSPOD písemně informoval zařízení Kolpingův dům, že Marie trpí vážnými psychickými problémy (hyperkinetická porucha chování) a matka výchovu nezvládá. Prarodiče znovu matce nabídli, že se ujmou Mariiny výchovy. Matka s touto nabídkou však nesouhlasila a preferovala svěření dcery do péče své sestry.

V lednu 2007 se matka s dvojčaty přestěhovala do azylového domu o. s. Společnou cestou.

Po přijetí paní K. do AD OPC JM klientka opakovaně docházela do Občanské poradny Jižní Město, která je součástí Občanského poradenského centra Jižní Město. Zde sdělovala, že je v psychické krizi, že péči o děti nezvládá. Byla jí doporučena odborná pomoc klinickým psychologem/psychiatrem. Paní Karla rovněž požádala o pomoc s podáním žádostí o dávky státní sociální podpory. Také byla sepsána s bytovým družstvem, s Pražskou energetikou a DP hl. m. Prahy dohoda o splátkách dluhů, které vznikly za dobu trvání manželství. Ptala se také, zda-li je možné urychlit soudní řízení ve věci svěření své dcery Marie do péče své sestry. V srpnu 2007 byla Marie soudem svěřena do péče své tety (Karliny sestry) a jejího druha. Matce nebylo stanoveno žádné výživné k dceři.

Paní Karla má ukončené základní vzdělání. Dva roky se učila kuchařkou, ale učební obor nedokončila. Několik let pracovala jako pomocná síla

v kuchyni, také jako prodavačka a uklízečka. Poté nastoupila na mateřskou a rodičovskou dovolenou. Děti začaly docházet do mateřské školy a paní Karle byla v dubnu nabídnuta účast v projektu Aktivizace pracovního potenciálu sociálně znevýhodněných občanů, který je v prostorách Občanského poradenského centra Jižní Město realizován od září 2006 do srpna 2008 a spolufinancován z prostředků ESF, státního rozpočtu ČR a rozpočtu hl. m. Prahy. Nedokázala však dodržovat pravidla, neboť nezvládala skloubit péči o děti a domácnost s pravidelnou docházkou do tréninku pracovních dovedností, a její účast byla po měsíci pozastavena. Do tréninku pracovních dovedností začala opět docházet v době letních prázdnin, kdy v prostorách OPC JM fungoval svépomocně zajišťovaný dětský koutek s dohledem sociálního pracovníka.

Po absolvování tréninku pracovních dovedností se povedlo pracovníkům o. s. Společnou cestou sehnat pro paní Karlu zaměstnání na otevřeném trhu práce ve školní jídelně, kam paní Karla v září 2007 nastoupila jako pomocná síla.

Klientka měla podanou žádost o sociální byt, ve věci však nijak nepostupovalo. Opakovaně jsme proto jednali s Městskou částí Praha 4 o přidělení sociálního bytu a odkazovali jsme na skutečnost, že paní Karla žije několik let pouze po azylových zařízeních. Žádosti nebylo vyhověno a jako jediné řešení byl paní Karle nabídnut pobyt v azylovém domě mimo Prahu.

Širší rodina sice projevovala zájem o kontakt s paní Karlou, ale nebyla schopna jí pomoci s bydlením, proto paní Karla na začátku listopadu 2007 nastoupila do azylového domu občanského sdružení v Praze 4.

Na jaře jsme se od paní Karly dozvěděli velmi příjemnou zprávu, a to, že jí byl přidělen sociální byt o velikosti 2+kk v Praze 4.

Slovo na závěr:

Příběh paní Karly zdá se dospěl ke šťastnému konci. Po nevydařeném manželství, které ještě není rozvedeno a ze kterého jí zbyly statisícové dluhy a oči pro pláč. Po 6letém putování po azylových domech, které nesevředly matce, ani dětem, se dočkala „vlastního“ bydlení.

Setkáváme se s příběhy klientů, kteří kdyby neměly děti, využívali by pravděpodobně možnosti chráněného bydlení. Paní Karle její mentální úroveň neumožňuje čelit více nepříznivým situacím. Jsme toho názoru, že

by paní Karla potřebovala zvýšený sociální dohled, aby se jí podařilo úspěšně čelit všem přicházejícím problémům, řešit náročnější situace nebo umět vyhledat vhodnou pomoc.

Právní okénko: Dluhy ve společném jmění manželů

Klientka již před uzavřením manželství věděla o tom, že její nastávající manžel má řadu dluhů. Tyto dluhy by však ještě nemusely znamenat zásadní problém, jelikož výkon rozhodnutí či exekuce pro takovéto dluhy je možná pouze na osobní majetek manžela a nikoliv na majetek klientky či společné jmění manželů.

Horší problém však představovaly společné dluhy a především zde byly na místě obavy z toho, o jakých dalších dlužích manžela klientka neví. Situace klientky byla řešena před průlomovým rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR 31 Odo 677/2005 ze dne 12.9.2007, takže bylo nutné počítat s tím, že klientka bude odpovídat i za ty dluhy manžela, o kterých vůbec nevěděla, s výjimkou případů, kdyby šlo o závazky jdoucí nad míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů. Bohužel z praxe je víc než zřejmé, že i „přiměřené“ závazky mohou ve výsledku vytvořit dluhy hrozivých rozměrů. Několik „přiměřených“ půjček na částku mezi 10 000 až 20 000 Kč může po započtení úroků, smluvních pokut a dalších nákladů snadno dát dohromady celkový dluh v řádu statisíců korun.

Ve světle citovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, dle kterého nelze po manželce vymáhat půjčky s jejichž vznikem nesouhlasila, je sice situace příznivější, ale nelze brát na lehkou váhu skutečnost, že jde o rozhodnutí dosti kontroverzní a právně sporné. V současnosti proto nezbyvá než počítat jak s tím, že Nejvyšší soud setrvá na svém novém právním názoru, tak s možností, že se věci vrátí k původní praxi, podle které by manželce hrozila exekuce i pro tyto dluhy.

Právní okénko: Svěření dítěte do péče.

Ve věcech péče o nezletilé je místně příslušný soud podle bydliště dítěte, přičemž ve světle judikatury Nejvyššího soudu ČR (30 Cdo 444/2004) je

třeba pojem bydliště vykládat jako místo, kde dotčená osoba bydlí s úmyslem se zde trvale zdržovat. Není tak možné zaměňovat bydliště s místem trvalého pobytu. Soud má zkoumat svoji místní příslušnost před tím, než začne jednat ve věci samé. Dojde-li k závěru, že není ve věci místně příslušný, postoupí věc soudu, který dle jeho názoru příslušný je. Pokud by se ani tento soud nepovažoval za místně příslušný, není již možné další přeposílání věci, ale nadřízený soud rozhodne, který soud se věcí bude zabývat. Tímto způsobem občanský soudní řád řeší, aby nedocházelo „k soudnímu ping pongu“, kdy by si soudy vzájemně přeposílaly věc, aniž by se kterýkoliv cítil příslušný rozhodnout.

Otázka místní příslušnosti může řešení věci zkomplikovat, pokud se místo pobytu mění rychleji, než soudy stíhají řešit otázku místní příslušnosti. Návrh je podán podle bydliště dítěte. V okamžiku, kdy se soud dostane k řešení věci, zjišťuje, že dítě v jeho obvodu již nebydlí, a tak je z pohledu tohoto soudu věc uzavřena tím, že postoupí věc soudu příslušnému podle aktuálního bydliště. Tomuto soudu může opět trvat nějakou dobu, než začne řešit postoupenou věc, a tak nelze vyloučit, že se ani jemu nepodaří dítě „zastihnout“, jelikož dojde k dalšímu přestěhování. Tímto způsobem může uplynout poměrně značná doba, aniž by se na věci samé cokoliv řešilo.

Občanský soudní řád samozřejmě pamatuje na skutečnost, že není vždy možné s řešením poměrů dítěte čekat na konečné rozhodnutí soudu. Nabízí se zde proto možnost využití hned dvou variant návrhu na vydání předběžného opatření.

První možností je podat návrh na vydání předběžného opatření podle ustanovení § 74 odst. 1 občanského soudního řádu. Důvodem je zde obecně to, že je třeba, aby se prozatímně upravily poměry dítěte. K rozhodnutí o tomto návrhu je příslušný soud, který je příslušný rozhodovat ve věci samé. Lhůta k rozhodnutí o návrhu je zákonem stanovena na 7 dnů.

Druhou možností je podat návrh na vydání předběžného opatření podle ustanovení § 74a občanského soudního řádu. Zde je již třeba konkrétněji dokládat, že se nezletilé dítě ocitlo bez jakékoliv péče nebo je jeho život či příznivý vývoj vážně ohrožen nebo narušen. K rozhodnutí o tomto návrhu není místně příslušný soud podle bydliště dítěte, nýbrž soud příslušný pro

navrhovatele. Lhůta k rozhodnutí o návrhu je oproti předchozí variantě zkrácena, a to na 24 hodin od podání návrhu.

Výše uvedený systém by měl v kombinaci s pracovníci sociálně-právní ochrany dětí vybavenými telefonními čísly na službu konající soudce zajišťovat, aby se otázka péče o dítě řešila tak rychle, jak je vzhledem k situaci třeba. Bohužel nic nefunguje bez chybičky, jak se můžeme přesvědčit v případě této klientky.

Vzhledem k tomu, že bylo třeba urychleně řešit otázku péče o nejstarší dceru, podal Úřad Městské části Praha 4 návrh na vydání předběžného opatření podle § 74 občanského soudního řádu. Návrh byl adresován Obvodnímu soudu pro Prahu 4, jelikož se matka s dítětem zdržovala v tomto soudním obvodu. Obvodní soud pro Prahu 4 se však nepovažoval za místně příslušný a postoupil věc Obvodnímu soudu pro Prahu 8, v jehož obvodu se matka s dítětem zdržovala v minulosti. Ve výsledku od podání návrhu uplynulo 13 dní, aniž by o návrhu samém bylo rozhodnuto. Situace se stále zhoršovala a Úřad Městské části Prahy 4 proto ve snaze urychlit vydání předběžného rozhodnutí podal nový návrh na vydání předběžného opatření podle ustanovení § 74a přímo Obvodnímu soudu pro Prahu 8. Sice se naplnilo očekávání úřadu, že o tomto typu návrhu musí soud rozhodnout ve lhůtě 24 hodin, ale výsledkem bylo toliko zamítnutí návrhu. Obvodní soud pro Prahu 8 sdělil, že ve věci má rozhodovat Obvodní soud pro Prahu 4 a on sám nemá možnost v předepsané lhůtě prošetřit poměry dítěte a matky.

Neuvědomíme-li si skutečnost, že se místní příslušnost v případě postupu podle § 74 určuje odlišně, než jak je tomu u § 74a, můžeme nabýt dojmu, že se klientka dostala do situace, kdy žádný ze soudů nebyl ochoten rozhodnout o návrhu na předběžné opatření. Vzhledem k tomu, že o původním návrhu na předběžné opatření podle ustanovení § 74 nebylo rozhodnuto ani víc jak měsíc od jeho podání, řešila se situace stížností na průtahy v řízení. Obratem byla nejstarší dcera předběžným opatřením svěřena do péče své tety.

Příběh Ivety a Josefa

Problematika: příslušnost k etnické menšině, ztráta bydlení, nezaměstnanost, časně těhotenství, záznam v rejstříku trestů, práce načerno, dluhy

Iveta se narodila v roce 1983. Má sedm sourozenců. Když bylo Ivetě 8 let, odstěhovala se celá rodina do Německa. Otec zde podnikal (kopáčské práce) a matka pracovala v kuchyni. Měli pronajatý dům. Po třech letech pobytu v Německu byla rodina vyhoštěna, neboť neměla povolení k pobytu, a v roce 1995 byla nucena vrátit se zpět do České republiky. Otec pronajal byt v Praze 3, smlouva o pronájmu však nebyla ověřená a po 14 dnech se ukázalo, že to byl podvod. Rodina byt obývala neoprávněně a byla vystěhovávána. Vzápětí otec pronajal byt opět v Praze 3 o velikosti 3+1. Zde se Iveta ve svých 12 letech seznámila se svým nynějším o 2 roky starším druhem, Josefem, který žil ve stejné ulici se svými rodiči a sedmi sourozenci. V tomto věku bychom očekávali kamarádství a nevinné první lásky, jenže Iveta ve 13 letech zjistila, že je těhotná. To už byla v 5. měsíci těhotenství. Josefa i ji samotnou vyslýchala policie kvůli podezření na pohlavní zneužití, ale v době početí Josef nedosáhl 15 let. Byl proto na dva roky umístěn do výchovného ústavu.

K velmi časnému Ivetinu těhotenství se zejména její otec stavěl velmi negativně a dal jí na výběr, zda chce zůstat s rodinou, za předpokladu přerušení kontaktů s Josefem, nebo ať odejde, ale rodina ji už nebude podporovat. Iveta se rozhodla pro život s Josefem a odstěhovala se k jeho rodině.

Ivetě se v roce 1996 narodil syn Josef. Po narození byl umístěn v kojeneckém ústavu, kde byl až do svých dvou let. Iveta ho pravidelně navštěvovala a vrátila se do školy, aby dokončila povinnou školní docházku.

Josefovi rodiče v roce 1998 pronajali byt 3+1 a Ivetin syn byl svěřen do péče Josefovy matky. V 17 letech přišla Iveta opět do jiného stavu a narodila se jí dcera Anna, která jí byla po porodu svěřena do péče. Celá rodina takto společně bydlela, až do dovršení Ivetiných 18 let. Poté jí byl i syn Josef svěřen do péče.

Iveta i Josef cítili potřebu odstěhovat se od rodičům, a to nejen z důvodu stísněného prostoru. Nejdříve bydleli asi 3 měsíce v zahradní chatce, poté odešli na ubytovnu (bývalá hospoda). Zde již bydleli rodiče a

někteří Ivetini sourozenci a zde se také se svými rodiči udobřila. Na ubytovně strávili 5 let. Podle jejích slov platili řádně nájem, přesto majitelka vypínala vodu a elektřinu, takže se z ubytovny odstěhovali. Několik dní bydlela u bratra, několik dní u tety, poté si s druhem a dětmi našla ubytovnu ve Vysočanech, kde platili denně 500,- Kč za chatku (bez ohledu na počet lidí v jedné chatce) + 50 Kč penále z prodlení za každý den neplacení. Zde žili ½ roku v podmínkách, které neodpovídají představám o standardu bydlení, ani hygienickým normám. V areálu ubytovny je několik zahradních chatek o pár metrech čtverečních (v jedné se mačká i 11 osob), maringotek bez kol a karavanů, ve kterých se městná až 40 převážně romských rodin. Pro celou ubytovnu a přilehlou kolonii chatek je k dispozici 6 toalet a sprch. V těchto podmínkách vyrůstají děti, které mnohdy ani nechodí do školy.

Aby byli schopni denně platit za ubytování, našli si oba brigádně práci (Josef výkopové práce a Iveta prodávala v trafice). I přesto však nezvládali platit, proto se odstěhovali z ubytovny pryč. Iveta odešla ke své kamarádce do Mostu, kde bydlela 3 měsíce, Josef ke svým rodičům. Po 3 měsících se Iveta vrátila zpět do Prahy a pobývala u jiné kamarádky. Objevily se problémy v partnerském vztahu. Josef se chytil party, docházelo k častým hádkám i fyzickým potyčkám. V té době přišla Iveta do azylového domu o. s. Společnou cestou. V červenci 2007 byla přijata k bezplatnému pětidennímu krizovému pobytu. Ten později přešel v ubytování komunitního typu (od července do konce října).

Iveta byla v době příchodu do azylového domu o. s. SC několik let nezaměstnaná a vedená na ÚP. Proto ji byla nabídnuta účast v projektu Aktivizace pracovního potenciálu sociálně znevýhodněných občanů, který je od září 2006 do srpna 2008 realizován v prostorách Občanského poradenského centra Jižní Město a spolufinancovaný z prostředků ESF, státního rozpočtu ČR a rozpočtu hl. m. Prahy.

Iveta vstoupila do projektu v polovině července 2007, kam denně docházela do tréninku pracovních dovedností (práce v prádelně, úklidy, práce na zahradě). Za podpory pracovníků o. s. Společnou cestou byla na začátku září přijata do školní jídelny jako pomocná síla. Zde pracovala po dobu měsíce a půl, práci ukončila, protože ji podle svých slov fyzicky nezvládala. Po několika dnech si našla nové zaměstnání a v druhé polovině října nastoupila jako pokladní do supermarketu.

Josef pobýval po kamarádech a projevoval velmi nepřátelský vztah k naší organizaci (za plotem vykřikoval sprosté nadávky na adresu zařízení). Iveta s ním i po předchozích neshodách udržovala kontakt, neboť děti jsou na otce citově vázané. Proto bylo Ivetě ze strany o. s. Společnou cestou nabídnuto za účelem podpory úplné rodiny, že Josef může být společně se svojí rodinou ubytován za předpokladu, že se zapojí do projektu Aktivizace pracovního potenciálu. Do azylového domu o. s. SC byl přijat na začátku listopadu 2007.

Josef dokončil základní vzdělání. Pracoval pouze příležitostně, brigádně jako dělník – kopáč. V době příchodu do azylového domu o. s. Společnou cestou nebyl registrován na úřadu práce, byl zjištěn dluh na zdravotním pojištění. Okamžitě vstoupil do tréninku pracovních dovedností, aby tak naplnil podmínku ubytování v azylovém domě. Do tréninku pracovních dovedností docházel pravidelně a pod vedením mistra se učil a seznamoval s údržbářskými a zednickými pracemi. Zájem projevoval především o zednické práce, proto mu byl pracovníky o. s. Společnou cestou doporučen rekvalifikační kurz v oboru zedník – obkladač. Úřad práce tento kurz plně hradil a Josef do kurzu v únoru 2008 nastoupil. V červnu kurz úspěšně dokončil a obdržel certifikát o absolvování rekvalifikačního kurzu.

Josef se rovněž zajímal o počítače, docházel na PC kurz a na vzdělávací aktivity (pracovně právní minimum, občanské a trestní právo) realizované v JOB klubu v prostorách Občanského poradenského centra Jižní Město.

Především Josef vystřídal během svého života několik škol a stále znovu se musel přizpůsobovat novému prostředí a požadavkům, které na něj byly kladeny. Je až s podivem, jak úspěšně školním životem prochází. Dokončil 5. třídu základní školy v Praze 4. Paní Iveta v srpnu 2007 požádala o přijetí na tuto školu a syn sem tak přešel ze základní školy v Praze 3, která byla převážně minoritní. V současné škole, kde je složení žáků opačné, se bez problémů adaptoval. Podle hodnocení ze školy chlapec bez problémů dokáže skloubit školní požadavky s mimoškolními zájmy. Je samostatný, ctižádostivý, snaživý, projevuje zvýšený zájem o literaturu. Má zájem o studium na víceletém gymnáziu a třídní učitelka toto studium doporučuje.

Dcera Anna opakuje 1. třídu základní školy v Praze 4. Stejně jako její bratr sem přešla ze základní školy z Prahy 3. Podle sdělení matky byla v ZŠ

v Praze 3 výchovnou poradkyní jejich příbuzná, dcera měla časté absence a učivo 1. třídy nezvládla. V současné době prospívá výborně.

Obě děti docházejí na doučování, biblické hodiny a volnočasové aktivity pořádané v prostorách Občanského poradenského centra Jižní Město, na jejichž organizaci se spolupodílejí dobrovolníci ze sboru ČCE, studenti DAMU a studenti VOŠ Jabok a Jahodová vykonávající v našem zařízení praxi.

U této rodiny je dobré si ukázat, čeho se během jejího pobytu podařilo dosáhnout:

Paní Iveta:

- úspěšně se zapojit do tréninku pracovních dovedností projektu Aktivizace pracovního potenciálu;
- nalézt a udržet si zaměstnání na otevřeném trhu práce (pracovní doba na směny i o víkendy);
- skloubit péči o rodinu a domácnost se zaměstnáním;
- vést děti k pravidelné docházce do školy a přípravě na vyučování.

Pan Josef:

- zaevidovat se na úřadu práce;
- řešení dluhů na zdravotním pojištění ve spolupráci s Občanskou poradnou Jižní Město, která je součástí Občanského poradenského centra Jižní Město;
- úspěšně se zapojit do tréninkového zaměstnávání projektu Aktivizace pracovního potenciálu;
- přihlásit se do rekvalifikačního kurzu v oboru zedník – obkladač;
- docházet na PC kurz a vzdělávací aktivity do JOB klubu v prostorách Občanského poradenského centra Jižní Město;
- podílet se na výchově svých dětí a zajišťovat péči o ně v době pracovní doby paní Ivety.

Děti:

- změněná sociální situace a stabilizace rodiny příznivě ovlivnila obě děti;
- pravidelná školní docházka, zodpovědnost k plnění školních povinností a větší kázeň ;
- zájem o volnočasové aktivity pořádané v OPC JM.

Slovo na závěr:

Na řešení situace této rodiny je dobře vidět komplexnost a součinnost všech služeb poskytovaných o. s. Společnou cestou. Otázkou zůstává, jak

se bude příběh rodiny vyvíjet dál. Rodina úspěšně prošla řízením o ubytování v Domě tréninkového bydlení, ale my se domníváme, že i nadále bude rodina potřebovat zvýšený sociální dohled, aby se udržel a upevnil nastoupený trend, který směřuje k omezení závislosti rodiny na sociálním systému.

Právní okénko: Dluhy nejen na zdravotním pojištění.

U rodin ohrožených sociálním vyloučením je přítomnost většího či menšího počtu dluhů spíše pravidlem než výjimkou. V popsáném případě bylo s větší či menší určitostí zjištěno šest dluhů u matky dětí a čtyři dluhy u jejího současného druha.

Výše dluhu v tomto případě nebyla neřešitelná, nicméně v praxi se lze setkat s případy několikamilionových dluhů, u kterých není šance ani na splacení ani na využití oddlužení. Dluhovou situaci často notně zhorší naivní představy klientů o možných způsobech řešení dluhu. Taktika „mrtvého brouka“ či představa, že po nich nikdo nemůže chtít, aby spláceli více dluhů najednou („nejdřív splatím jeden dluh, pak začnu splácet další“), vede toliko k zvýšení celkové dlužné částky a k exekuci.

V seznamu dluhů této rodiny se vyskytovali spotřebitelské úvěry, neplacené mobilní telefony, pokuty za jízdu „načerno“ (navýšené o náklady soudního řízení právě v důsledku výše uvedené „taktiky mrtvého brouka“ na více než desetinásobek), neplacené povinné ručení a zdravotní pojištění. Nejde o položky nijak neobvyklé, spotřebitelské úvěry a neplacené mobilní telefony nevyžadují zvláštní komentář.

Dluhy na povinném ručení mívají omezený rozsah, jelikož pojišťovny smlouvu v případě neplacení pojistného vypoví. Tím se sice na jedné straně zabrání nárůstu dluhu, ovšem na druhé straně tím vzniká pro provozovatele vozidla extrémně nebezpečná situace. Pro ilustraci lze poukázat na případ jiné klientky, která automobil s takto vypovězenou pojistkou půjčila kamarádovi, který s tímto vozidlem způsobil vážnou dopravní nehodu. Vzhledem k tomu, že dle zákona nepojištění vozidla zakládá spoluodpovědnost provozovatele za škodu způsobenou nehodou tohoto

vozdila, dostala se klientka do situace, kdy odpovídala za úhradu škody v řádu statisíců a dosud nevyčíslených náhrad za škodu na zdraví s doživotními následky.

Posledně zmíněný dluh na zdravotním pojištění pak typicky vzniká v důsledku podnikání nebo nevstoupení do evidence úřadu práce. Dluhy na pojištění vzniklé z podnikání jsou jak důsledkem nevydařeného „skutečného“ podnikání, tak v rámci práce na živnostenský list, který by bylo možné označit za tzv. schwarzsystém. Podcenění významu evidence úřadu práce pak můžeme spatřit v případech, kdy si dlužník neuvědomil, že zdravotní pojištění musí být hrazeno bez ohledu na to, zda jsou či nejsou zdanitelné příjmy. Z hlediska systému v takové situaci stačí jediné, zaevidovat se na úřadě práce jako uchazeč o zaměstnání. Následně by zdravotní pojištění za uchazeče hradil stát, stejně jako je tomu v případě rodiče pečujícího o dítě do 7 let věku. Bohužel v řadě případů lidé v důsledku nezkušenosti či nedocení dlouhodobějších dopadů vlastního jednání opomíjejí registraci na úřadě práce, ačkoliv si pojištění neplatí a ani za ně není nikým placeno.

Začíná-li se situace řešit až po obdržení platebního výměru od zdravotní pojišťovny, zpravidla nezbyvá, než začít jednat o splátkovém kalendáři. Samotné pojistné nemůže být pojišťovnou odpuštěno. Tuto možnost zákon připouští pouze u penále, a to až po zaplacení dlužného pojistného.

ZÁVĚREČNÉ PRÁVNÍ OKÉNKO: SHRUTÍ.

V rámci této brožury se nelze pouštět do hlubších rozborů, nicméně se můžeme pokusit zdůraznit několik aspektů, na které jsme z části již narazili v předchozím textu.

Nízké příjmy – není dost dobře možné stanovit, jaká hladina příjmů je dostatečná, nicméně v rodinách ohrožených sociálním vyloučením se setkáváme s tím, že příjmy rodině nepostačují k pokrytí nákladů základních potřeb, mezi které musíme zařadit i zajištění přiměřeného obydlí. Důvodů nízkých příjmů může být celá řada a nemá smysl vyjmenovávat faktory, jako je nízká kvalifikace, zdravotní postižení atd. Stojí však za zdůraznění, že příjmy nemusí postačovat také z toho důvodu, že je s finančními prostředky hospodařeno neefektivně. Můžeme zde jmenovat případy, kdy při sestavování rozpočtu rodiny narážíme na tisícové výdaje za cigarety, alkohol a herní automaty, ale nemusí jít až o tak zřejmou situaci. Méně zřejmé mohou být např. stravovací návyky, kdy jsou na stravu vynakládány prostředky neúměrně finanční situaci rodiny (nelze bohužel říci, že by zvýšené náklady byly způsobeny poptávkou po zdravím prospěšných potravinách) či neúspěšné zacházení s vytápěním (wawky na plný výkon a okna dokořán). Obecně vzato jsou problémem zejména položky, kde na jedné straně máme okamžitý prospěch (teplá a čerstvý vzduch) a negativní dopad (účet za plyn) kdesi v budoucnu. V některých případech se lze důvodně domnívat, že jde o důsledek ústavní výchovy, ve které není dostatečně vštěpována souvislost mezi konzumem a jeho náklady. Není nic nového, že by bylo vhodné probrat s ohroženou rodinou její způsob hospodaření, nicméně tyto snahy často naráží na neochotu klientů přizpůsobit svůj životní styl svým finančním možnostem (bez cigaret se zkrátka neobejde).

Finanční gramotnost – bylo by nošením dříví do lesa zmiňovat skutečnost, že naprostá většina ohrožených rodin je v menší či větší míře zadlužená. Za zdůraznění však stojí skutečnost, že se zde na jedné straně střetává nízká finanční gramotnost a omezené domýšlení budoucích následků a na druhé straně pak velmi liberální prostředí, pokud jde o spotřebitelské úvěry a půjčování peněz obecně. Spojme si toto s tím, že „seriózní“ finanční ústavy před těmito lidmi záhy zavírají dveře, s rozhodčími doložkami a bezzubým používáním ustanovení o trestném činu

lichvy a dostaneme obrázek „úvěrového Karibiku“, ve kterém se za 8 000 Kč v důsledku „podivných smluv“ platí obratem i přes 60 000 Kč. Je proto třeba důrazně volat po regulaci úvěrování, a to ať již cestou legislativní tvorby (limity na úroky a smluvní pokuty, institucionalizovaný rozhodce pro spotřebitelské úvěry) či aplikace (úvěrová smlouva je neplatná, jelikož je zřejmé, že by dlužník něco takového nepodepsal, pokud by nebyl v tísní, nezkušený, či šilný).

Bytové potřeby – položkou v praxi natně přesahující tolik citovaných 35 % příjmů, jsou nepochybně náklady na bydlení. Nezbyvá než litovat skutečnosti, že státní bytový fond byl rozdělen, rozprodán a zbývají jen minimální kapacity, které je možné používat k řešení situace rodin v kritických životních situacích. Tím se nesnažím argumentovat v prospěch některými klientky stále dovozovaného práva „mám děti, tak musím dostat byt“, nýbrž směrem k ověřené skutečnosti, že získání bydlení může být základním motivačním faktorem k řešení sociální situace rodiny. Chcete bydlet? Dobře sestavíme plán, podle kterého si najdete do 2 měsíců práci, děti budou mít pravidelnou docházku do školy a na dluhy budete měsíčně posílat alespoň 200 Kč. Dokud toto budete dodržovat, bydlíte. V okamžiku, kdy toto porušíte, musíte se vystěhovat. Něco takového dost dobře není možné začlenit do nájemní smlouvy a lze si proto položit otázku, zda vedle bytů zvláštního určení, by neměl mít zvláštní zákonný režim i sociální byt. Závěrem nezbyvá než dodat, že takovéto byty by neměly být soustředěny na jednom místě, ale naopak rozptýleny mezi ostatní populací. Sociální pracovník by pak měl za klientem do bytu pravidelně docházet a kontrolovat plnění plánu.

Zneužívání dávek – není účelem této publikace poskytovat rady, jak lze pomocí mezer v právu, či v praktické aplikaci práva, získat na dávkách víc, než by normálně náleželo. Pozornost proto obrátíme spíše k tomu, že bez ohledu na to, zda je dávka přiznána ve správné či vyšší částce, není následně příliš kontrolováno, k čemu je dávka použita. Je dobré věřit, že dávka bude využita v souladu s jejím účelem, ale nelze zavírat oči před skutečností, že např. přídavky na děti mohou z rodinného rozpočtu zmizet do druhého dne, aniž by z nich děti měly jakýkoliv prospěch. Obdobně můžeme pozorovat, že příspěvek na péči není využíván k úhradě kompenzačních služeb, ale k vylepšení rodinné rozpočtu. Lze si proto položit otázku, nakolik by místo vyplácení hotovosti nebylo efektivnější

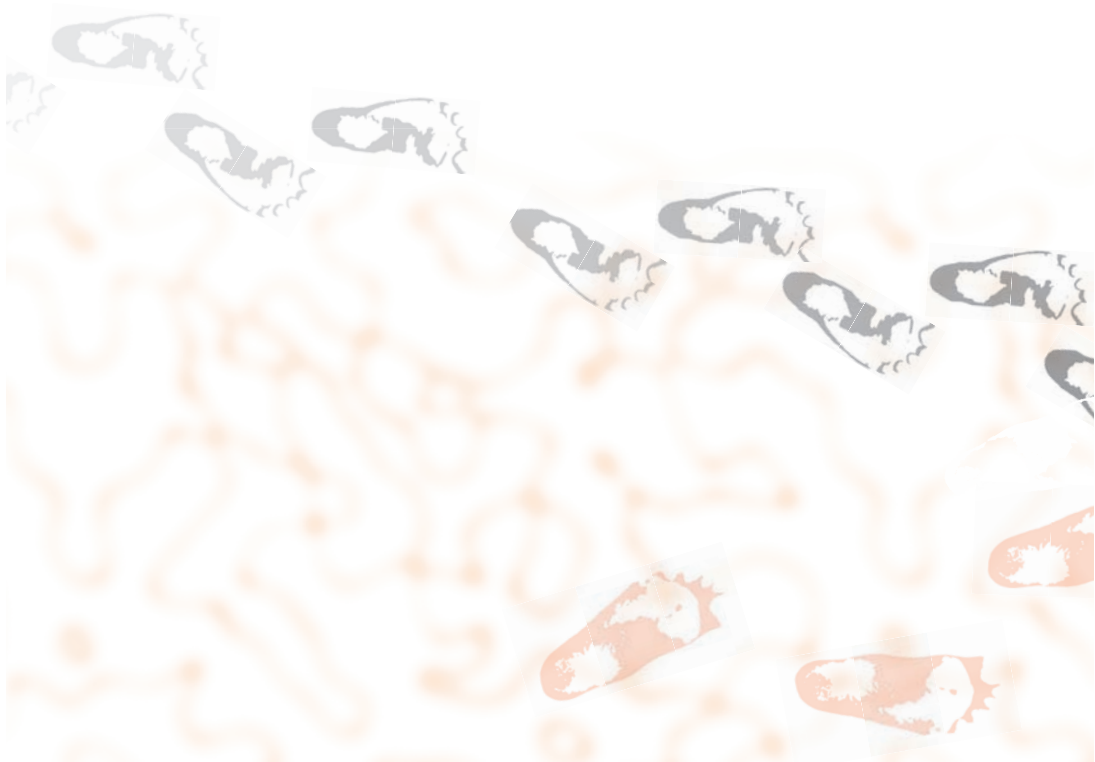
poskytovat hmotnou pomoc (respektive nepřenositelné poukazy na hmotnou pomoc), nebo poskytnout pouze první dávku s tím, že další dávka je poskytnuta pouze na základě předložení účtenek dokládajících, že byla využita v souladu se svým účelem. Řadě případů zneužití dávek by též nepochybně bylo možné předejít, pokud by se v širším měřítku využívala zákonná možnost ustanovení zvláštního příjemce. Je smutné, pokud musí být rodina vystěhována pro neplacení nájemného, jelikož na placení nájmu určený příspěvek a doplatek na bydlení využila zcela jiným způsobem. Samozřejmě lze argumentovat tím, že si vystěhování sami zavinili, ale nelze přehlížet dopady na děti a náklady, které tím společnosti vzniknou. Pokud vezmeme v úvahu náklady spojené s náhradní péčí o odebrané dítě, je nepochybně výhodnější v některých případech rodiny „pojistit“ proti nezodpovědnému hospodaření.

Nelegální práce – bylo by velmi zajímavé vědět, kolik evidovaných či neevidovaných nezaměstnaných je skutečně bez práce. V praxi lze totiž poměrně běžně narazit na případy, kdy se u rodinného příslušníka nevykazují žádné příjmy, či pouze minimální, ačkoliv dle dostupných informací dotčená osoba více či méně pravidelně pracuje a je vyplácena „na ruku“. Je obtížné kalkulovat, jaká výše dávek stále ještě motivuje nezaměstnané k tomu, aby o získání a udržení zaměstnání skutečně stáli (Proč bych měl jít, pracovat? My máme dost peněz i bez toho...). Je však nemožné doložit se k „výhodnosti“ zaměstnání, pokud vstupují do hry „černé příjmy“. Ty mohou pocházet jak z oficiálně neexistujícího pracovního poměru, tak z pracovního poměru, ve kterém je jen část mzdy vyplácena oficiálně. Takováto praxe pro „zaměstnance“ přináší nejen možnost podvodného vylákání sociálních dávek, ale je též vítanou „ochranou“ před exekucí. Neexistující příjem není možné postihnout. Pro zvýšenou kontrolu zaměstnavatelů, tak hovoří nejen nemalé úniky na daních, pojištění a neoprávněně vyhlášených dávkách, ale též zájem na vymahatelnosti pohledávek obecně.

Motivace – bohužel je nutné konstatovat, že se v současnosti setkáváme s řadou osob, které jsou silně demotivovány snažit se o změnu své situace. Dlouhodobá nezaměstnanost, návyk na sociální dávky a zadlužení, kvůli kterému by případný výdělek byl stejně exekučně postižen, vedla u některých jedinců a rodin k vytvoření specifického „životního stylu“.

Dopad na děti vychovávané v takovýchto rodinách je zpravidla zdrcující. Lze si položit otázku, co můžeme do budoucna očekávat od 10letého dítěte, které nechápe, proč někdo chodí do práce. Následně se proto nabízí myšlenka obdobného aktivizačního projektu zaměřeného na mladistvé, které po ukončení základní školní docházky nepokračují v přípravě na budoucí povolání.

Prolomení kruhu závislosti je běh na dlouhou trať, nicméně si můžeme být jistí, že s každou další generací bude těžší a těžší někoho přesvědčit, že normální je pracovat.

Společnou cestou o.s.